

Utgitt av: Kulturdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer av denne publikasjonen fra Statens trykksakekspedisjon
Telefaks: 22 24 27 86
E-post: ste-bestilling@ft.dep.no

Publikasjonsnummer V-0798

Idrett og fysisk aktivitet er det området som engasjerer flest mennesker i fritida. Det krever aktiv samfunnsplanlegging for å ivareta disse interessene. Gjennom kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet skal feltet bli gjenstand for klarere behovsvurderinger i forhold til samfunnsmessige og idrettspolitiske mål.

Denne veilederen erstatter den tidligere «Kommunal planlegging av anlegg og områder for idrett og friluftsliv» som kom ut i 1993.

Veilederen skal være et praktisk oppslagsverk og retter seg først og fremst mot saksbehandlere i kommunene. I andre rekke er den ment som et støtteredskap for politikere, Idrettsrådet og andre involverte i idrett- og friluftslivet i kommunen.

KOMMUNAL PLANLEGGING for idrett og fysisk aktivitet

KOMMUNAL PLANLEGGING

for idrett og fysisk aktivitet

Veileder i kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet

forord

Idrett og fysisk aktivitet er det området som engasjerer flest mennesker i fritida. Det krever aktiv samfunnsplanlegging for å ivareta disse interessene i arealforvaltningen, og for å få til en fornuftig tilrettelegging og organisering av de ulike aktivitetene. For å oppnå dette blir det stadig viktigere å utvikle gode planer som politiske styringsredskaper for utviklingen innenfor idrett, fysisk aktivitet og friluftsliv. Gjennom planene skal området bli gjenstand for klare behovsvurderinger i forhold til samfunnsmessige og idrettspolitiske mål.

Departementet har siden slutten av 80-tallet vektlagt viktigheten ved slik samfunnsplanlegging, og mener å tro at grunnlaget for prioritering av spillemidlene er styrket gjennom det planverktøyet som nå finnes i kommunene. Per 1. august 2000 hadde 431 kommuner innfridd kravet om godkjent kommunedelplan.

For Kulturdepartementet er videreutvikling av planverktøyet, og bidrag til kvalitetsheving av kommunedelplanene, et prioritert område. Dette blir også signalisert i St.meld. nr 14 (1999-2000) «Idrettslivet i endring».

Den foreliggende veilederen erstatter «Kommunal planlegging av anlegg og områder for idrett og friluftsliv» fra 1993, skrevet av tidligere fylkesidrettskonsulent i Nord-Trøndelag, Atle Nåvik.

Veilederen er revidert og omskrevet av en arbeidsgruppe bestående av:

Jorleif Hatling, Nord-Trøndelag fylkeskommune

Morten Roa, Akershus fylkeskommune

Aage Langeland, Østfold fylkeskommune

Beret Mørkved Vorren, Kulturdepartementet

Beret Mørkved Vorren har ledet arbeidet, med Svein Syversen som sekretær.

Departementet takker alle som har bidratt til at veilederen nå foreligger.

Kommunene ønskes lykke til med planarbeidet.

Oslo, november 2000

Kulturdepartementet, Idrettsavdelingen

Paul Glomsaker

kst. ekspedisjonssjef

Omslagsfoto:

Scanpix

Foto:

- Scanpix
- Espen Bratlie/Samfoto
- Kim Hart/Samfoto
- Pål Hermansen/NN/Samfoto
- David Trood/2 maj/Samfoto
- Fredrik Naumann/Samfoto

Grafisk design:

Blanke Ark

Trykk:

RK Grafisk

© Kulturdepartementet
ISBN: 82-05-28515-2

Det må ikke kopieres fra denne boken ut over det som er tillatt etter bestemmelsene i «Lov om opphavsrett og åndsverk», «Lov om rett til fotografi» og «Avtalen mellom staten og rettighetshavernes organisasjoner om kopiering av opphavsrettslig beskyttet verk av opphavsrettslig beskyttet verk undervisningsvirksomhet».

innhold

Kap. 1	Innledning	7	4.6	Medvirkning	35
1.1	Klargjøring av begreper	10	4.6.1	Hvordan medvirke	35
1.1.1	Idrett	10	4.6.2	Medvirkning fra Idrettsrådet	36
1.1.2	Fysisk aktivitet	10	4.6.3	Medvirkning fra lokale friluftslivsorganisasjoner	37
1.1.3	Friluftsliv	10	4.6.4	Medvirkning fra andre frivillige organisasjoner	38
1.1.4	Idrettsanlegg	10	4.7	Fylkeskommunal veiledning	38
1.1.5	Friluftsområder og friområder	11	4.7.1	Fylkeskommunens godkjenning av planen	39
1.2	Generelle utviklingstrekk	11	Kap. 5	Registrering av aktivitet og anlegg - og vurdering av nye behov	41
1.2.1	Utviklingstrekk hos barn	12	5.1	Registrering av aktivitet	42
1.2.2	Fysisk aktivitet fremmer livskvalitet og helse	12	5.1.1	Organisert idrett	42
1.2.3	Barrierer for utøvelse av fysisk aktivitet	14	5.1.2	Egenorganisert fysisk aktivitet	42
1.2.4	Det kommersielle treningsmarkedet	15	5.2	Vurdering av aktivitetsbehovet	43
Kap. 2	Overordnede føringer og målsettinger	17	5.2.1	Aktivitetstiltak	43
2.1	Statlige føringer	18	5.3	Registrering av anlegg og områder	43
2.1.1	Statlig idrettspolitikk	18	5.3.1	Registrering av idrettsanlegg i KRISS	44
2.1.2	Statlig friluftslivspolitikk	19	5.3.2	Registrering av friluftslivsanlegg- og områder	44
2.1.3	Økonomiske virkemidler	19	5.4	Vurdering av anleggs- og arealbehovet	45
2.1.4	Rikspolitiske retningslinjer	20	5.4.1	Idrettens anleggs- og arealbehov	45
2.1.5	Tilgjengelighet for alle	21	5.4.2	Friluftslivets anleggs- og arealbehov	45
2.1.6	Estetikk og miljøhensyn	22	5.5	Temakart	46
2.2	Fylkeskommunal idretts- og friluftslivspolitikk	22	5.6	Langsiktig del	46
2.2.1	Fylkeskommunale planer	22	Kap. 6	Handlingsprogrammet	49
Kap. 3	Mål og strategier for kommunens idretts- og friluftslivspolitikk	25	6.1	Handlingsprogram for anlegg og områder	50
3.1	Målutforming	26	6.1.1	Drift og vedlikehold	51
3.2	Strategiutforming	26	6.2	Handlingsprogram for aktivitetstiltak	51
Kap. 4	Planprosessen	29	6.2.1	Helsefremmende og forebyggende arbeid	52
4.1	Planlegging etter plan- og bygningsloven	30	Kap. 7	Presentasjon av plandokumentet	55
4.2	Resultatvurdering av plan fra forrige periode	30	7.1	Minstekrav	56
4.3	Revisjon og rullering	30	7.2	Forslag til disposisjon	56
4.4	Samordning med kommuneplanarbeidet	31	7.3	Oppfølging av planen	57
4.4.1	Kommuneplanens arealdel og lokalisering av idrettsanlegg	31	Litteratur og henvisninger	58	
4.4.2	Kommuneplanens kortsiktige del	32	Vedlegg	60	
4.4.3	Andre kommunedelplaner og temaplaner	33			
4.5	Organisering av planprosessen	33			
4.5.1	Politisk vedtak om igangsetting – kunngjøring	33			
4.5.2	Sektorovergripende planprosess	34			
4.5.3	Politisk prosess	34			

Innledning

Kulturdepartementets nye veileder for utarbeidelse av kommunale planer på feltet idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv, er kalt «Kommunal planlegging for idrett og fysisk aktivitet», og erstatter den tidligere veilederen for «Kommunal planlegging av anlegg og områder for idrett og friluftsliv». Begrepene anlegg og områder er tatt ut av den tidligere tittelen for å signalisere at departementet ønsker at kommunedelplanene ikke lenger skal være ensidige anleggsplaner.

I St.meld. nr 14 (1999-2000) «Idrettslivet i endring» benytter departementet «organisert idrett» og «egenorganisert fysisk aktivitet» for å forklare idrettsbegrepet. Friluftsliv går i denne veilederen inn under begrepet fysisk aktivitet.

Fokuset i arbeidet med ny veileder har vært rettet mot økt vektlegging på planprosessen. Når prosessen vektlegges i større grad er dette fordi planlegging er en kontinuerlig læringsprosess.

Prosessen er også helt avgjørende for planens kvalitet. En god plan er oftest et resultat av en planprosess der alle involverte har deltatt på en slik måte at de får eierforhold til planen, og at denne blir et redskap for å nå de målsettinger som kommunen har satt for området.

En kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet er et politisk dokument, og er ment å være et styringsredskap for å oppnå kommunens målsettinger på feltet. Planen skal initieres, og vedtas av kommunestyret. I minstekravene til kommunedelplanen er det stilt krav om vurdering av mål og resultat av forrige plan. Dette medfører at det må legges større vekt på arbeidet med å utforme mål, og strategier for å nå disse.

Av de 431 kommunene som har vedtatt kommunedelplan har mange gjort et svært godt arbeid, men det registreres et klart potensiale for kvalitetsheving av planarbeidet. Departementet er av den oppfatning at kommunene vil oppnå bedre kvalitet ved å vektlegge følgende:

- mer *realistiske* planer med hensyn til *økonomi*
- *behovet* må vurderes i forhold til *aktivitetsutviklingen og etterspørselen i kommunen*
- mer omfattende *medvirkningsprosess*
- bedre *samordning* i form av *tverrsektorielt planarbeid*
- et *oversiktlig kartvedlegg*
- *fysisk aktivitet*, herunder *friluftsliv*, må vektlegges *sterkere* i arbeidet med *anleggsdelen*

Det understrekes at veilederen er rådgivende i forhold til kommunens planprosess. Kommunenes ulikheter når det gjelder størrelse, kompetanse og plantradisjon er av stor betydning for hvilken prosess som er mest hensikts-

messig. For alle kommunene er det imidlertid nødvendig at:

- *planarbeidet skjer etter plan- og bygningslovens (pbl) bestemmelser. Kommunen utarbeider en egen kommunedelplan, eller innarbeider temaene i en mer omfattende kommunedelplan¹⁾. Det er spesielt viktig at arbeidet koordineres med kommuneplanens kortsiktige del, som etter loven bl.a. skal omfatte et samordnet handlingsprogram for sektorenes virksomhet de nærmeste år, og at arealbehovene inngår i kommuneplanens arealdel*
- *planen omfatter de minstekrav som departementet har satt (se kap. 7.1)*
- *planens fireårige prioriterte handlingsprogram rulleres eller tas opp til behandling hvert år. Planen skal revideres med fullstendig saksbehandling etter pbl minst en gang i løpet av hver valgperiode, og dersom det gjøres vesentlige endringer i planen (se kap. 4.3)*
- *planen blir et politisk styringsdokument ut fra kommunens egen situasjon. Den skal ta opp i seg relevante problemstillinger innenfor idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv*

Veilederen skal være et praktisk oppslagsverk og et hjelpemiddel for utarbeiding og saksbehandling av kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet. I første rekke for de som står ansvarlig for arbeidet etter plan- og bygningsloven. I andre rekke er veilederen ment å være et støtteredskap for politikere, idretten, friluftslivets lag og organisasjoner, og andre som er involvert i den kommunale planleggingen av idrett og fysisk aktivitet, både på anleggs- og aktivitetssiden.

Kort planhistorie:

Etter hvert som anleggsutbyggingen i 1980-årene ble utvidet til stadig nye

anleggstyper og nye målgrupper, oppsto et betydelig behov for bedre styring av bruken av spillemidler ut fra generelle samfunnsmessige, anleggspolitiske og idrettspolitiske målsettinger. Oversiktsplaner med langsiktige vurderinger av areal- og anleggsbehov ble i denne situasjonen sett på som nødvendig for å oppnå gode løsninger med hensyn til lokalisering, dimensjonering og utforming av anlegg og områder. Med bakgrunn i dette, valgte departementet å innføre krav om vedtatt kommunedelplan for anlegg og områder for idrett og friluftsliv, og dermed legge til rette for å sikre:

- *sterkere kommunal styring av anleggsutbyggingen*
- *klarere prioritering i kommunen*
- *anlegg sett i et større helhetsperspektiv*

Plankravet ble varslet i kunngjøringer fra 1985. I rundskriv V-29/88 ble det satt en frist for utarbeidelse av planer innen 1. desember 1989. Rundskriv V-55/88 beskrev krav til innhold i planen. Dette plankravet ble imidlertid ikke fulgt opp.

I St.meld. nr. 41 (1991-92) «Om idretten», ble viktigheten av planstyring, både på kommunalt og fylkeskommunalt hold, fremhevet. Veilederen for kommunal planlegging av anlegg og områder for idrett og friluftsliv ble varslet i stortingsmeldingen, og senere sendt til alle kommuner sammen med rundskriv V-7/93. I dette rundskrivet ble ny frist for ferdigstillelse av kommunedelplan satt til 15. januar 1995. Rundskriv V-35/93 inneholdt bakgrunn for kravet.

Departementet følger opp plankravet med årlige brev eller rundskriv. Rundskriv V-5/98 legger linjer for planprosessen ved første gangs hovedrullering (som heretter erstattes med begrepet revisjon. Se kap. 4.3). I likelydende brev av 31. mai 1999

¹⁾ Hvaler kommune har valgt å integrere idrett og fysisk aktivitet i kommuneplanen.

varslet departementet en utvidelse av minstekravene til kommunedelplanens innhold. Dette er også bakgrunn for revisjon av denne veilederen.

1.1 Klargjøring av begreper

For bruk i kommunedelplanene har vi hentet begrepsavklaringer fra Kulturdepartementets St.meld. nr. 14 (1999-2000) «Idrettslivet i endring», og fra Miljøverndepartementets St.meld. nr. 40 (1986-87) «Om friluftslivet», samt fra St.meld. nr. 8 (1999-2000) «Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand». Kommunen kan i sitt planarbeid bruke andre begreper eller definisjoner.

1.1.1 Idrett

Med idrett forstås aktivitet i form av konkurranse, eller trening i den organiserte idretten.

1.1.2 Fysisk aktivitet

Med fysisk aktivitet forstås egenorganiserte trenings- og mosjonsaktiviteter, herunder friluftsliv og lekpregede aktiviteter.

1.1.3 Friluftsliv

Miljøverndepartementet definerer friluftsliv som opphold og fysisk aktivitet i friluft, i fritiden, med sikte på miljøforandring og naturopplevelser. Kulturdepartementet har valgt å la friluftsliv inngå i begrepet fysisk aktivitet.

1.1.4 Idrettsanlegg

Departementet opererer med følgende klassifisering i henhold til spillemiddelfordelingen:

- nærmiljøanlegg
- ordinære anlegg
- nasjonalanlegg

Det legges opp til at den enkelte kommune (og fylkeskommune) selv kan avgjøre om en inndeling med kommune- og fylkesanlegg fortsatt skal opprettholdes på lokalt og regionalt nivå.

Nærmiljøanlegg er anlegg eller områder tilrettelagt for egenorganisert fysisk aktivitet, hovedsakelig beliggende i tilknytning til bo- og/eller oppholdsområder.

Områdene skal være fritt allment tilgjengelige og beregnet på egenorganisert fysisk aktivitet, primært for barn og ungdom, men også for lokalbefolkningen forøvrig. Nærmiljøanlegg kan lokaliseres i tilknytning til et skoleanlegg og/eller idrettsanlegg. Ved samlokalisering med idrettsanlegg gjelder, som nevnt over, at anlegget skal være for egenorganisert fysisk aktivitet. Nærmiljøanlegg skal ikke utformes for å dekke behovet for anlegg til organisert idrettslig aktivitet, eller ordinær konkurranseidrett.

Ordinære anlegg er de tilskuddsberettigede anlegg som fremgår av «Forskrifter og bestemmelser om stønad av spillemidlene til anlegg for idrett og friluftsliv». I hovedsak er de ordinære stønadsberettigede

de anleggstypene nært knyttet til konkurranse- og treningsvirksomhet for idrettsorganisasjonene. De tekniske krav til mål og utforming av anleggene tar utgangspunkt i konkurransereglene til det enkelte særforbund.

Nasjonalanlegg er idrettsanlegg som tilfredsstiller tekniske og funksjonelle standardkrav for avvikling av relevante internasjonale mesterskap og konkurranser. Ordningen er meget begrenset, og det er Kulturdepartementet, etter innstilling fra Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité, som tildeler statusen.

1.1.5 Friluftsområder og friområder

Friluft- og friområder blir ofte brukt som fellesbetegnelser på grønne områder som er tilgjengelige for allmennhetens frie ferdsel.

Friluftsområder er store, oftest uregulerte, områder som i hovedsak er i privat eie, og som omfattes av allemannsretten. Det er ikke krav om parkmessig opparbeidelse, kun tilrettelegging for funksjon og bruk. Områdene benyttes til turliv, jakt, fiske, trim og aktiv trening. I kommuneplanens arealdel er friluftsområdene oftest vist som landbruks-, natur- og friluftsområder (LNF-område). I reguleringsplansammenheng kan friluftsområder avsettes til spesialområder for friluftsliv (jf. plb § 25, nr.6)

Friområder dekker avgrensede områder med spesiell tilrettelegging og opparbeidning for allmennhetens uhindrede rekreasjon og opphold. Områdene er vanligvis ervervet, opparbeidet og vedlikeholdt av kommunen, og kan være parkanlegg, turveier, lysløyper, lekeplasser, nærmiljøanlegg og badeplasser, men også omfatte inngrepsfrie naturområder, f.eks koller, sletter og bakker, i nærmiljøet. I kommuneplanens arealdel er friområder oftest vist som byggeområde på kartet, da de betrak-

tes som en del av dette formål. I reguleringsplansammenheng er friområder en egen kategori (jf. pbl § 25, nr. 4).

1.2 Generelle utviklings-trekk

Det er sterke holdepunkter for at befolkningens livsstil og aktivitetsvaner går i en mer fysisk passiv retning.

Undersøkelser viser at den store endringen i trenings- og mosjonsvaner, og livsstil, skjer i perioden 15-25 år. Livsstilen ser deretter ut til å feste seg og varierer lite fram til pensjonsalderen. Den mest kritiske fasen er mellom 17 og 20 år, da andelen fysisk inaktive øker med 24 prosentpoeng (Breivik & Vaagbø, 1999).

En rekke norske og utenlandske undersøkelser viser følgende utviklingstrekk:

Barn (6-12 år)

- Barn er mindre fysisk aktive enn tidligere. En 10-12 åring sitter ca. 3 timer daglig foran fjernsyn, video eller datamaskin. Transport med bil/buss til skole, barnehage og fritidsaktiviteter øker (Sosial- og helsedepartementet, 1997).
- Barn som er aktive i et mangfoldig utemiljø tilegner seg teoretisk lærdom lettere, får bedre konsentrasjonsevne og bedre motorikk enn barn som ferdes i et sterilt utemiljø (Sosial- og helsedepartementet, 1997).

Ungdom (13-19 år)

- Norden ligger svakest an i Europa når det gjelder avsatt tid til kroppssøving de tolv første skoleårene (EUPEA-96 K.Ø.5-97).
- Stadig færre ungdom deltar på organiserte aktiviteter og er medlemmer av idrettslag (NIF: Ung og aktiv, 1998).

Forholdet mellom fysisk aktivitet og friluftsliv

Deler av breddeidretten og deler av friluftslivet har fått klarere fellestrekk de siste årene, og samarbeidsrelasjonene er blitt flere og sterkere, både på lokalt og nasjonalt nivå.

All utendørs aktivitet i naturområder, der det er rom for naturopplevelser, kan karakteriseres både som fysisk aktivitet og friluftsliv. Alle gå-, jogge-, ski- og sykkelturner i naturområder, samt svømming, padling og roing i sjø og vann, kan betegnes både som fysisk aktivitet og friluftsliv, avhengig av motivene til dem som utøver aktiviteten.

Voksne

- 29 % av de vernepliktige strøk i 1998/99 på Forsvarets kondisjonstest, 3 000 meter løp – hvor kravet er 15 minutter (Forsvaret).
- 53 % av den norske befolkningen over 15 år er fysisk aktive (MMI, 1997). Utviklingen går mot at den aktive gruppen blir mer aktive, samtidig som den helt inaktive gruppen blir stadig større.
- Belastningslidelser koster det norske samfunnet om lag 40 milliarder kr i året (Sosial- og helsedepartementet, 1998).
- Fra 1960-årene fram til 1999 økte vekten på 40 årige norske menn med 9,1 kg. Tilsvarende tall for kvinner er 3,7 kg (Statens helseundersøkelser).

enn i og rundt hjemmet. Barn og ungdom tilbringer stadig mer tid av sin oppvekst i offentlige institusjoner. Skolestart for 6-åringer og innføring av skolefritidsordning har forsterket denne utviklingen.

Barnehage, skole og skolefritidsordning (SFO) utgjør derfor i dag kanskje de viktigste arenaer for barns lek og fysiske utfoldelse.

- Norske 10-åringer sitter i gjennomsnitt 10 timer per dag. Hver femte tenåring har symptomer på muskel/skjelettplager (Norsk senter for barneforskning, 1999).
- 20 % av landets barn og ungdom ser på TV mer enn 4 timer daglig (HEVAS, 2000).
- Undersøkelser indikerer en mer negativ utvikling blant jenter enn blant gutter, både med hensyn til omfanget av røyking, fysisk aktivitet, TV-vaner, kostholdsmønstre og subjektive helseplager (HEVAS, 2000). En slik utvikling er særlig betydningsfull siden disse risikofaktorene ser ut til å gjøre kvinner mer utsatt for å utvikle kreft- og hjertekar-sykdommer i yngre alder enn menn.

1.2.2 Fysisk aktivitet fremmer livskvalitet og helse

I følge lov om helsetjenesten i kommunene av 19. november 1982 nr.66, er helsetjenestens formål å «fremme folkehelse og trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold, og søke å forebygge og behandle sykdom, skade eller lyte. Den skal spre opplysning om og øke interessen for hva den enkelte selv kan gjøre for å fremme sin egen trivsel, sunnhet og folkehelse». Lovens § 1-4 omhandler planlegging, informasjon og samordning, og der står det blant annet at: «Kommunens helsetjeneste skal til enhver tid ha oversikt over helsetilstanden i kommunen og de faktorer som kan virke inn på denne. Helsetjenesten skal foreslå helsefremmende og forebyggende tiltak».

Nordlandsundersøkelsen 1999

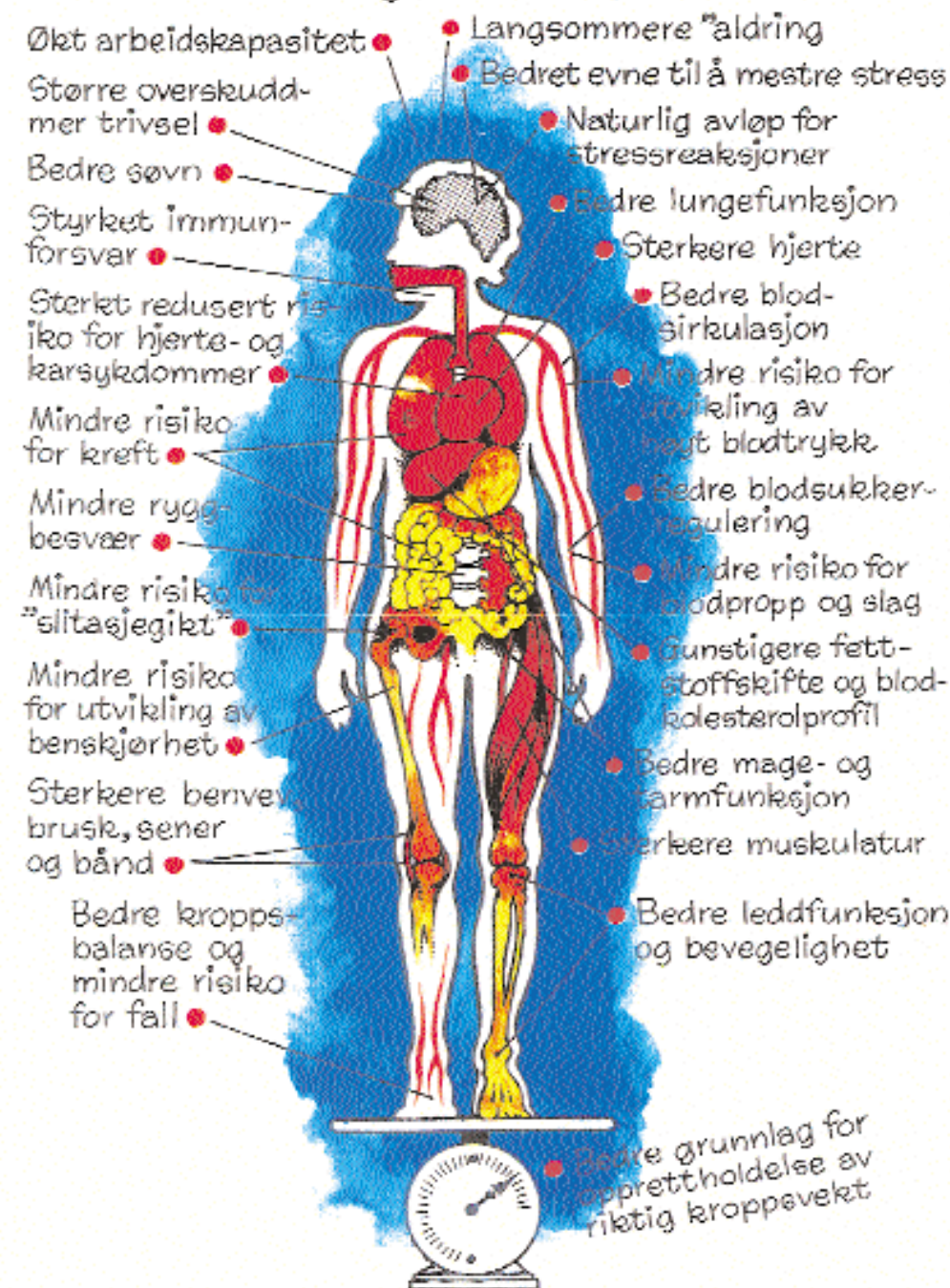
Nordland fylkeskommune gjorde i forbindelse med prosjektet «Videreutvikling av offentlig idrettspolitik» en markedsundersøkelse på fysisk aktivitet hos den voksne del av befolkningen (over 15 år) i sitt fylke. Resultater fra undersøkelsen viser, i stikkords form:

- 70 % er fysisk aktiv i form av mosjon, trim og trening
- 56 % driver uorganisert aktivitet
- 11 % driver sin aktivitet i et idrettslag
- 1 % driver konkurranseidrett
- 22 % er aktive 4 ganger i uka eller mer
- 44 % driver for det meste fysisk aktivitet utendørs
- om sommeren utfører 43 % sine fysiske aktiviteter i skog og mark
- 57 % ønsker å drive mer aktivitet

1.2.1 Utviklingstrekk hos barn

Samfunnsmessige og institusjonelle endringer har de siste tiårene endret vilkårene for barns aktivitet utendørs, spesielt i nærmiljøet. Barns hverdagsliv preges i større grad enn tidligere av tilstedeværelse og utfoldelse innen andre aktivitetsarenaer

Regelmessig fysisk aktivitet gir:

Utarbeidet av Sigmund B. Strømme. Tegning: Sturla Kaasa

Fysisk aktivitet er et anerkjent virkemiddel i helsefremmende og forebyggende arbeid, og er nedfelt i forebyggingspolitikken, jf. St.meld. nr. 37 (1992-93) «Utfordringer i helsefremmende og forebyggende arbeid». Regelmessig moderat fysisk aktivitet fremmer livskvalitet og helse, og gir dokumentert positiv helseeffekt og redusert risikofaktor for utvikling av en rekke helseplager. Ny forskning viser at fysisk inaktivitet er en selvstendig risikofaktor for utvikling av sykdom, på linje med risikofaktorer som for eksempel røyking, ugunstig kosthold og misbruk av alkohol. Nyere forskning viser videre at det skal mindre «doser» fysisk aktivitet enn tidligere antatt, for å oppnå helsegevinster. Fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv handler derfor om å gi muligheter til hverdagsaktiviteter for alle. I tillegg kommer muligheter for organisert og egenorganisert aktivitet i fritida. Dette betyr at alt fra arealdisponering og kom-

munal planlegging, til befolkningens kunnskap om fysisk aktivitet i relasjon til helse, har betydning for fysisk aktivitet i et folkehelseperspektiv. Det er kommunene som gjennom sin planlegging har et særlig ansvar for å sikre befolkningen muligheter for å drive fysisk aktivitet i hverdagen.

1.2.3 Barrierer for utøvelse av fysisk aktivitet

Markeds- og mediainstituttet (MMI) gjennomførte i årene 1992, 1996 og 1998 en landsrepresentativ barne- og ungdomsundersøkelse (Ung og aktiv) som Norges Idrettsforbund og Olympiske Komité (heretter kalt NIF) ga ut i rapportform. Her ble det konkludert med at hovedgrunnene til at barn og ungdom (8 – 15 år) slutter å trene/konkurrere i idrettslag, er at aktiviteten er kjedelig, de mister interessen og synes ikke lenger det er morsomt. Denne aldersgruppa ønsker mer tid til venner,

skole og andre fritidsaktiviteter enn idrett og friluftsliv.

Undersøkelser viser at mangel på tid, lyst, overskudd og sosial støtte er viktige hindringer blant voksne. Bla. viser Østfoldundersøkelsen fra 1997 og Vestfoldundersøkelsen fra 1995 dette.

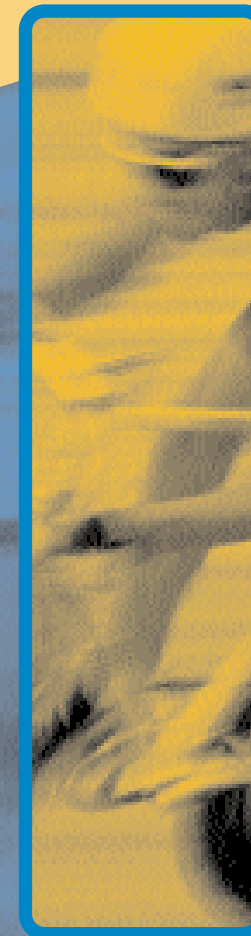
Ca. 75% av befolkningen bor i dag i byer og tettsteder, og byene vokser stadig. Utviklingstendensen når det gjelder grønne områder er imidlertid nedslående. Kun 20-30% av de naturområdene i byer og tettsteder som fantes på 1950-tallet, er igjen i dag (DN, 1998). Mange by- og bomiljøer har begrensede muligheter til lek og fysisk aktivitet for barn på egen hånd, i trygge omgivelser. Utearealenes nærhet til hjemmet er av stor betydning, spesielt for små barn og eldre.

1.2.4 Det kommersielle treningsmarkedet

I løpet av de siste år har det vokst fram mange forskjellige kommersielt tilrettede tilbud om fysisk aktivitet. Det som skiller disse fra den tradisjonelle idretten er fraværet av medlemskap, som innebærer medbestemmelse og plikter i forhold til organisasjonen.

Det gis ikke tilskudd fra spillemidlene til idrettsanlegg som er underlagt kommersielle interesser (d.v.s. når overskuddet taes ut av private eiere). Kommunen kan selv vurdere hvorvidt slike anlegg, og aktivitetene disse rommer, skal diskuteres i planen.

Overordnede føringer og målsettinger

Utforming av statens politikk på feltet idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv, er fordelt på tre departementet:

- **Kulturdepartementet** har ansvar for politikkutforming på idrettsområdet.
- **Miljøverndepartementet** har ansvar for utformingen av statens friluftslivpolitikk.
- **Sosial- og Helsedepartementet** har ansvar for politikkutforming av statens helsefremmende og forebyggende arbeid.

På fylkesnivået er det fylkeskommunens kulturavdeling som har ansvar for idrettsaker. Statens forlengende arm på fylkesnivå er ellers fylkesmannens miljøvern-avdeling og Fylkeslegen. Dessuten tillegges Direktoratet for Naturforvaltning og Helsetilsynet viktige oppgaver med å realisere statens politikk.

I dette kapittelet presenteres en oversikt over de statlige og fylkeskommunale føringer som skal legges til grunn for den kommunale planlegging innenfor idrett og fysisk aktivitet. For helseperspektivet vises det til forrige kapittel.

2.1 Statlige føringer

Mål og rammer for den nasjonale politikken blir formidlet gjennom stortingsmeldinger, rikspolitiske retningslinjer, rundskriv, bestemmelser for tilskuddsordninger m.v.

2.1.1 Statlig idrettspolitikk

Som begrunnelse for medvirkning og støtteordninger til idrettsformål har staten tradisjonelt framhevet at idrett og fysisk aktivitet både har en egen- og en nytteverdi. Beskrivelsen av idrettens egenverdi tar utgangspunkt i at det sentrale er selve opplevelsen av å utøve aktiviteten. Glede og mestring er sentrale begreper i denne

sammenhengen. Et annet hovedargument er at utøvelse av idrett ofte er ensbetydende med deltakelse i et fellesskap. Dette er verdifullt både for den enkelte, og for samfunnet, gjennom etablering av nettverk og organisasjoner.

Idrettens nytteverdi er fra statens side særlig knyttet til helseperspektivet. Den positive effekten som fysisk aktivitet har for det forebyggende helsearbeidet bidrar til å styrke berettigelsen for statlig støtte. Bedret fysisk og psykisk overskudd som følge av trening er viktig, ikke bare i forhold til den enkeltes opplevelse av glede og velvære, men også i form av en samlet helsegevinst for samfunnet. Fysisk aktivitet har også stor betydning for utvikling av barns motoriske ferdigheter.

Det overordnede målet for statlig idrettspolitikk kan formuleres gjennom visjonen

idrett og fysisk aktivitet for alle.

Visjonen innebærer at staten har som mål å legge til rette for at flest mulig skal gis mulighet til å utøve idrett og fysisk aktivitet. Det er likevel slik at noen grupper framstår som mer sentrale for det statlige engasjementet på idrettsområdet. Det understrekes i St. meld. nr. 14 (1999-2000) «Idrettslivet i endring», at staten gjennom sin idrettspolitikk bør ha et særlig ansvar for gruppene barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år).

Gjennom rammefordeling av spillemidler til fylkeskommunene, søker departementet å ivareta hensynet til at det skal være noenlunde lik tilgang på anlegg for befolkningen, uavhengig av bosted. Hvilke anleggstyper som bygges vil i første rekke

være et resultat av lokale og regionale behov og prioriteringer. Målet med anleggsutbyggingen er å gi flest mulig anledning til å drive idrett og fysisk aktivitet. Spesielt vil en prioritere anleggstyper som harmonerer med aktivitetsprofilen til barn og ungdom. Videre vil det satses på anleggstyper som kan brukes av mange og som gir mulighet for egenorganisert fysisk aktivitet. Bl.a er det viktig å tenke tilrettelegging for den eldre delen av befolkningen, som stadig blir en større og mer fysisk aktiv gruppe.

Statlige midler til aktivitet blir i første rekke kanalisert gjennom NIF. Dette begrunnes med at NIF er en frivillig organisasjon som aktiviserer store deler av befolkningen, spesielt barn. Enkelte fylkeskommuner har egne prosjekt der kommunene kan få tilskudd til lokale aktivitetstiltak (blant annet Nordland og Møre og Romsdal).

2.1.2 Statlig friluftslivspolitikk

Miljøverndepartementet har det formelle ansvar for politikkutforming for friluftsliv. Begrunnelsen for å ha en offentlig friluftslivspolitikk er basert på helsepolitiske og miljøpolitiske argumenter (St. meld. 40 (1986-87) «Om friluftslivet²⁾»). Formålet med Friluftsloven, sist endret i 1996, er å verne friluftslivets naturgrunnlag og sikre allmennheten fri ferdsel og opphold i naturen, slik at muligheten til å utøve friluftsliv som en helsefremmende, trivselsskapende og miljøvennlig fritidsaktivitet, bevares og fremmes.

Allemannsretten, retten til fri ferdsel, opphold og aktivitet i utmark, utgjør fundamentet for våre friluftslivstradisjoner. Det er viktig å verne om allemannsretten og på annen måte bidra til at folk har gode muligheter til å delta i ulike former for friluftsliv. Det miljøvennlige friluftslivet,

med lite konflikter i forhold til naturgrunnlaget, må føres videre også til de generasjoner som nå i stor grad vokser opp i byer og tettsteder.

Naturopplevelse er et karaktertrekk som klarest skiller friluftsliv fra andre fritidsaktiviteter. Opplevelse er en subjektiv verdi som er vanskelig å måle og kvantifisere, men som er en viktig dimensjon i livet, og bidrar til økt livskvalitet. Barn og unge skal gis mulighet til å utvikle ferdigheter i friluftsliv.

2.1.3 Økonomiske virkemidler

Staten har følgende virkemidler for å stimulere til utvikling av idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv:

Spillemidler

Kulturdepartementet forvalter én tredjedel av overskuddet fra Norsk Tipping AS. I 2000 var andelen overskudd til idrettsformål 812 millioner kroner. Av denne summen gikk ca. 356 millioner til idretts- og friluftsanlegg i kommunene. NIF mottok ca. 278 millioner, som kanaliseres til aktivitet i alle ledd av den organiserte idretten. Opplysninger om spillemidler fåes ved henvendelse til kommunens kulturkontor, til kulturetaten i fylkeskommunen eller til Idrettsavdelingen i Kulturdepartementet. Det gies årlig ut ny informasjon om tilskuddsordningen.

Fra og med 2000 er ca 10% av spillemidlene til idrettsformål øremerket lokale idrettslags arbeid for barn (6-12 år) og ungdom (13-19 år). Dette er en ny tilskuddsordning som i sin helhet vil tilfalle lokalnivået i norsk idrett. Tilskuddsordningen er ment som en håndsrekning til fortsatt frivillig mobilisering i nær- og lokalmiljøet. Tilskudd gjennom denne ordningen er å betrakte som grunnstøtte til lokale lag og foreningers arbeid for barn

²⁾ Regjeringen tar sikte på å legge fram en ny stortingsmelding om friluftsliv i første kvartal av 2001.

og ungdom. Selv om midlene ikke går via kommunale budsjetter vil det være naturlig å kommentere ordningen i kommunedelplanen, da den vil gi betydelig økonomisk bidrag til idrettslagenes virksomhet. NIF har, gjennom idrettsrådene, ansvaret for distribusjon av disse midlene.

Midler til friluftsliv

Sikring av friluftslivets arealbehov anses som en offentlig oppgave, der Miljøverndepartementet, Direktoratet for Naturforvaltning og fylkesmennene har ansvar for å holde i hevd den tradisjonsrike ferdselsretten i utmark, og å yte tilskudd til oppkjøp av viktige områder for friluftsliv. For 2000 ble det bevilget 12,7 millioner kroner til dette formålet. Det skal legges vekt på at regionalt viktige friluftsområder og områder i kystsonen sikres, og at forholdene for friluftsliv i og ved byer og tettsteder bedres. I tillegg gies det også tilskudd til aktivitetsformål, stimulering, tilrettelegging m.m. innenfor friluftslivet (27 millioner i 2000). Egen trykksak om tilskudds- og låneordninger innenfor miljøvernfeltet, gis ut årlig av Miljøverndepartementet og kan bestilles hos SFT.

Miljøtiltak i landbruket

Landbruksdepartementet har en egen stønadsordning for miljøtiltak i landbruket. Ordningen omfatter også stier, turveier, informasjonstavler o.a. I 1999 utgjorde denne ordningen 7,5 millioner kroner. Landbrukskontoret i kommunen eller Fylkesmannen vil være behjelpelig med informasjon.

2.1.4 Rikspolitiske retningslinjer

I sammenheng med kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet vil rikspolitiske retningslinjer for barn og unge og rikspolitiske retningslinjer for samordnet areal- og transportplanlegging være aktuelle. Disse RPR-ene kan i noen tilfeller

virke mot hverandre, spesielt i tettbebygde strøk med stort press på arealene. RPR for samordnet areal og transportplanlegging fører som regel til fortetting, noe som kan gå ut over aktuelle områder for nærmiljøanlegg. Samkjøring av RPR-ene krever derfor spesiell omtanke og tverrsektorielt samarbeid.

RPR for barn og unge

Ved Kgl. res. av 1. september 1989 ble det fastsatt rikspolitiske retningslinjer for å sikre barn og unges interesser i planleggingen.

Plan- og bygningslovens § 9-1 gir bestemmelser om at kommunestyret skal utpeke en tjenestemann som talsperson for barns interesser i utarbeidelse og behandling av planer i det faste utvalg for plansaker. Dette vervet kalles til daglig for barnerepresentanten.

Arbeidet med å sikre tilstrekkelige oppholdsområder for barn og unge er viktig. I og med at kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet behandles etter plan- og bygningsloven, skal barnerepresentanten delta i planprosessen.

Rundskriv T-4/98 (samme som T-1/95) fra Miljøverndepartementet gir nærmere informasjon om barn og unges interesser i kommunenes planarbeid. Hver kommune har også mottatt «Barnerepresentantenes faktaperm» fra Direktoratet for Naturforvaltning.

RPR for samordnet areal- og transportplanlegging

Ved Kgl. res. av 20. august 1993 er det fastsatt rikspolitiske retningslinjer for å oppnå en bedre samordning av arealplanlegging og transportplanlegging i kommunene, og på tvers av de ulike forvaltningsnivåer.

Målet er å få til miljømessig gode løsninger, trygge lokalsamfunn og bomiljø, god trafiksikkerhet og effektiv trafikkavvikling. Transportbehovet skal begrenses, og det skal legges vekt på å få til løsninger som kan gi korte avstander i forhold til daglige gjøremål. Det skal legges vekt på at lokalisering av ny utbygging skal ses i sammenheng med andre senterfunksjoner og koordineres med kollektivtransporttilbudet.

En bør søke å samordne naturinngrepene mest mulig. Utformingen av utbyggingen bør bidra til å bevare grønnstruktur, kulturmiljøer og friluftsområder generelt.

Sykkel som transportform skal tillegges vekt der det ligger til rette for det, og hensynet til gående og bevegelseshemmede skal vektlegges i planleggingen.

Rundskriv T-5/93 fra Miljøverndepartementet gir nærmere informasjon om retningslinjene.

2.1.5 Tilgjengelighet for alle

Full integrering og inkludering for alle er et overordnet mål for staten, jf. St.meld. nr 8 (1998-99) «Deltaking og likestilling». Rundskriv T-5/98 «Tilgjengelighet for alle» utdyper hvordan kommunene gjennom planleggingen skal ivareta målsettingen

om bedret tilgjengelighet for funksjonshemmede. Kulturdepartementet har, i heftet «Idrettsanlegg og funksjonshemmede» (V-511), utarbeidet regler for hvordan idrettsanlegg og lokale/regionale kulturbygg skal tilrettelegges for funksjonshemmede brukere. Tilrettelegging er en forutsetning for tilskudd fra spillemidlene. Kulturdepartementet legger plan- og bygningsloven med forskrifter til grunn for godkjenning av ulike typer idrettsanlegg.

2.1.6 Estetikk og miljøhensyn

Idrett- og friluftslivsanlegg har ofte en framtreddende og sentral plass i lokalmiljøet og landskapet. Det må derfor stilles store krav til utformingen av anlegg og områder. Ved forhåndsgodkjenning av planer for anlegg som bygges med offentlig støtte, skal de estetiske kvalitetene tillegges vekt, jf. «Forskrifter og bestemmelser om stønad av spillemidlene til anlegg for idrett og friluftsliv». I løpet av 2001 vil det fra Kulturdepartementet foreligge en eksempelsamling på estetiske og godt planlagte idrettsanlegg.

Kulturdepartementet ønsker et mer miljøvennlig idrettsbyggeri. For å stimulere til dette er det i heftet «Miljøhensyn ved bygging og rehabilitering av idrettsbygg» (V-0891) anbefalt enkelte miljømål for bygging og rehabilitering av idretts- og svømmehaller.

Utbygging av idrettsanlegg kan komme i konflikt med kulturminnevernet. Det er derfor viktig at fylkeskommunen/fylkeskonservator blir varslet om planlagte tiltak så tidlig som mulig.

Bevaring av biologisk mangfold er en overordnet målsetting i den nasjonale miljøpolitikken. I arbeidet med tilretteleggingstiltak av områder og anlegg for friluftsliv er det viktig å ta hensyn til dette. Det kan oppstå

konflikter mellom naturvern og biologisk mangfold på den ene siden og idretts- og friluftslivaktiviteter på den andre siden. I slike spørsmål kan det søkes veiledning hos fylkesmannens miljøvernavdeling.

2.2 Fylkeskommunal idretts- og friluftslivspolitik

Fylkeskommunen er gjennom plan- og bygningsloven pålagt å sørge for at det innen fylkets område utføres en løpende fylkesplanlegging. Fylkesplanleggingen skal samordne statens, fylkeskommunens og hovedtrekkene i kommunenes fysiske, økonomiske, sosiale og kulturelle virksomhet i fylket.

Kulturdepartementet ønsker at fylkeskommunene skal ta en mer aktiv del i utforming av idretts- og friluftspolitik på regionalt nivå.

2.2.1 Fylkeskommunale planer

Alle fylkeskommuner har vedtatte planer innen området idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv. Status, form og tema for disse planene er noe ulik for de forskjellige fylkene (sektorplan, fylkesdelplan, plan for fylkeskommunal idrettspolitik o.l.). Valg av planform vil være avhengig av hvilken planstruktur den enkelte fylkeskommune har vedtatt. De viktigste delene av en sektorplan kan for eksempel tas inn i en samlet fylkesplan for kultur.

Det er imidlertid viktig at planleggingen på området, også på fylkesnivå, får en planform med forankring i plan- og bygningslovens bestemmelser. Dette for å sikre medvirkning fra kommunene og regionale og fylkesomfattende organisasjoner under utforming av planen, og å gi planen en tilfredsstillende politisk behandling. Planen bør i alle tilfelle sendes fylkesmannen,

kommunene og relevante organisasjoner til uttalelse. Fylkesplanen/sektorplanen skal bygge på innspill fra kommunedelplanene for idrett og fysisk aktivitet. Dermed er en sikret en løpende samhandling mellom fylkeskommunen og kommunene.

En fylkeskommunal plan for idrett og fysisk aktivitet bør inneholde:

1. De politiske målsettinger innen området idrett og fysisk aktivitet i fylket.
2. Målsetting for anleggsutbyggingen i fylket. Dette bør omfatte alle kategorier anlegg.
3. Resultatvurdering av forrige plan.
4. Registrering av anlegg på følgende grupper: Nasjonalanlegg, interkommunale anlegg og store kommunale anlegg. Dersom fylket opprettholder betegnelsen fylkesanlegg skal disse inngå i registreringen.

5. Analyse av langsiktige (10-12 år) behov for større nyanlegg og behovet for rehabilitering av større eksisterende anlegg.
6. Prioritert handlingsprogram for utbygging av større nyanlegg og rehabilitering av større eksisterende anlegg de nærmeste 4 år, og signaler om bruk av spillemidler i denne sammenheng. I den grad det forutsettes økonomisk medvirkning fra fylkeskommunen, må det utarbeides et grovt kostnadsoverslag og en foreløpig finansieringsplan.
7. Dersom fylkeskommunen forplikter seg økonomisk m.h.t. drift og vedlikehold, må det i tillegg utarbeides oversikt over de samlede kostnader knyttet til disse forpliktelser.

Den fylkeskommunale planleggingen innenfor feltet idrett og fysisk aktivitet bør sees i sammenheng med det øvrige fylkeskommunale planarbeidet.

Fysisk aktivitet er et offentlig ansvarsområde

Nordland fylkeskommune har engasjert seg i debatten om det offentlige ansvar i arbeidet med fysisk aktivitet. Bakgrunnen for økt satsing mot aktivitetssiden er at fylkeskommunen mener at dagens offentlige engasjement innen norsk idrettspolitik i for stor grad domineres av anleggsutbygging og ulike offentlige tilskuddsordninger til frivillig sektor. Denne situasjonen gjenspeiles både i statlig, fylkeskommunal og kommunal politikk. På dette grunnlaget spør Nordland fylkeskommune om offentlig sektor i stor nok grad har tatt ansvar for mangfoldet i dette interesseområdet, ikke minst relatert til allerede definerte offentlige ansvarsområder innen både kultur-, skole- og helsesektor.

I følge Nordland fylkeskommune er de viktigste fylkeskommunale oppgavene i en framtidig idretts- og friluftslivspolitik å:

- være brobygger og sentral aktør i et styrket offentlig nettverk
- bidra til utformingen av en behovsstyrt og planstyrt anleggsutvikling
- være pådriver for utviklingen av en helhetlig kommunal politikk for mosjon, idrett og friluftsliv
- være aktør for planlegging, organisering og utprøving av mulige, nye strategier og tiltak

**Mål og strategier for kommunens
idretts- og friluftslivspolitik**

Utforming av mål, og strategier for å nå målene, er en vesentlig del av planprosessen i arbeidet med kommunedelplanen, og må derfor gis stor prioritet i planarbeidet.

3.1 Målutforming

Målene skal formuleres slik at de underbygger statlige og fylkeskommunale føringer (se kap. 2). De skal legge grunnlaget for en langsiktig politikk som kommunen skal føre innenfor feltet idrett og fysisk aktivitet. *Det er ønskelig at det foregår en bredest mulig politisk debatt i oppstartsfasen av arbeidet med planen, og at resultatet av denne debatten synliggjøres i plandokumentet.*

Det må utformes langsiktige verdiorienterte hovedmål for planen. Gjennom delmål kan kommunen peke på viktige utfordringer for å styre utviklingen mot hovedmålet. Delmål vil ofte indikere virkemidler og er nært knyttet til strategien.

Målformulering vil i praksis være nært knyttet til behovsanalysene (se kap. 5). Den endelige utformingen vil i mange tilfeller være et resultat av en ikke-rasjonell planprosess.

3.2 Strategiutforming

Hovedutfordringen for kommunens politikk innenfor feltet idrett og fysisk aktivitet ligger i å få til en utvikling i samsvar med målene. Det må derfor utformes en strategi, eller arbeidsplan, for hvordan målene skal kunne nås. Tiltaksbeskrivelser, eller strategier, må være så konkrete (og nøkterne) at det er lett å etterprøve dem i en evalueringsprosess.

Ansvarlige for gjennomføringen, andre aktører, aktuelle virkemidler, finansiering og milepæler må vurderes i strategiutformingen.

Formål og intensjon med planarbeidet i Fosnes kommune

Kommunedelplanen for idrett og friluftsliv skal bidra til å:

- gjennomføre en plan- og målstyrt utbygging av anlegg, og tilrettelegging av områder for idrett og friluftsliv
- gi god koordinering i forhold til andre virksomheter innen friluftsliv og kultur
- sikre arealer for lek, friluftsliv og idrettsaktiviteter, og samordne behovene for disse
- følge opp konsekvenser for arealer og anlegg ut fra RPR for barn og unge
- bedre mulighetene for finansiering av utbyggingskostnadene
- utvikle gode opplegg for drift og vedlikehold
- avklare kommunens og organisasjonenes oppgaver, ansvar og økonomiske forpliktelser ved utbygging og drift av anlegg og områder for idrett og friluftsliv

Planprozessen

Planprosessen består av fire hovedfaser:

1. Avklaring av virksomhetsområdet for planen.
2. Oversikt over eksisterende tilbud og registrering av behov.
3. Evaluering/vurdering og prioritering.
4. Utarbeidelse av handlingsprogrammet for 4-årsperioden.

Fasene vil i de fleste tilfeller gripe over i hverandre, men gjennom disse prosessene vil en avklare kommunens politikk innenfor virksomhetsområdet og fysisk aktivitet.

Dette kapitlet viser hvordan kommunen bør legge opp planprosessen etter intensjonene i plan- og bygningsloven.

4.1 Planlegging etter plan- og bygningsloven

I følge plan- og bygningslovens § 20-1 kan det utarbeides arealplan og handlingsprogram for del av kommunen, og handlingsprogram for bestemte virksomhetsområder, som f.eks. idrett og fysisk aktivitet. Dette blir benevnt kommunedelplan. Behandling av kommunedelplaner er beskrevet i lovens § 20-5.

Kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet er en tematisk plan uten juridisk bindende virkning når det gjelder disponering av arealer. De arealvurderinger som er gjort i planen må derfor tas inn i kommuneplanens arealdel for å få rettsvirkning. Etter plan- og bygningsloven kan det kun knyttes innsigelser fra offentlige myndigheter til arealdeler av en kommune(del)plan. Innsigelser til kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet er derfor ikke aktuelt.

4.2 Resultatvurdering av plan fra forrige periode

Ved hver revisjon skal det foretas evaluering med en kort beskrivelse av måloppnåelse og resultatvurdering av forrige planperiode. Denne bør inneholde:

- En kort beskrivelse av utviklingen i kommunen i perioden.
- Det bør gjøres rede for hva som er gjennomført/ikke gjennomført ut fra de politiske vedtak som er gjort.
- Det bør gis en beskrivelse av hvordan planen har fungert som politisk og administrativt styringsredskap.
- Kommunen bør for sin egen del følge opp med årlige resultatvurderinger som grunnlag for utvikling av kommunens økonomiplan og årsbudsjett.

Dette bør gjøres i samråd med idrettsrådet og andre involverte parter.

4.3 Revisjon og rullering

I Ot.prp. nr. 22 (1980-81) defineres begrepene revisjon og rullering på følgende måte:

Med **rullering** menes mindre vesentlige endringer av handlingsprogrammet. Så lenge rullering kun medfører endringer på prioriteringslisten av allerede oppsatte anlegg (og ikke vesentlige endringer for øvrig) aksepterer departementet at den politiske behandlingen delegeres til et hovedutvalg. Idrettsrådet og andre involverte parter i kommunen bør få handlingsprogrammet til uttalelse i alle tilfelle. Nærmiljøanlegg og mindre ordinære anlegg, med støtte fra spillemidlene opp til maksimum for nærmiljøanlegg, i samsvar med planens mål og strategivalg, kan tas inn i en slik rullering.

Med **revidering** menes en fullstendig saksbehandling etter plan- og bygningslovens § 20-5, med sluttbehandling i kommunestyret. Vesentlige endringer av planen skal behandles på samme måte som revidering av planen (f.eks. at helt nye større anlegg, eller mindre anlegg som ikke er i samsvar med planens målsettinger, tas inn).

Anlegg fra den langsiktige uprioriterte listen kan om nødvendig føres over til handlingsprogrammet ved den årlige rulleringen, gitt at forutsetninger nevnt i kap. 5.6 er oppfylt.

Begrepene rullering og revisjon er dermed byttet om fra definisjonene gitt i Kulturdepartementets rundskriv V-5/98.

4.4 Samordning med kommuneplanarbeidet

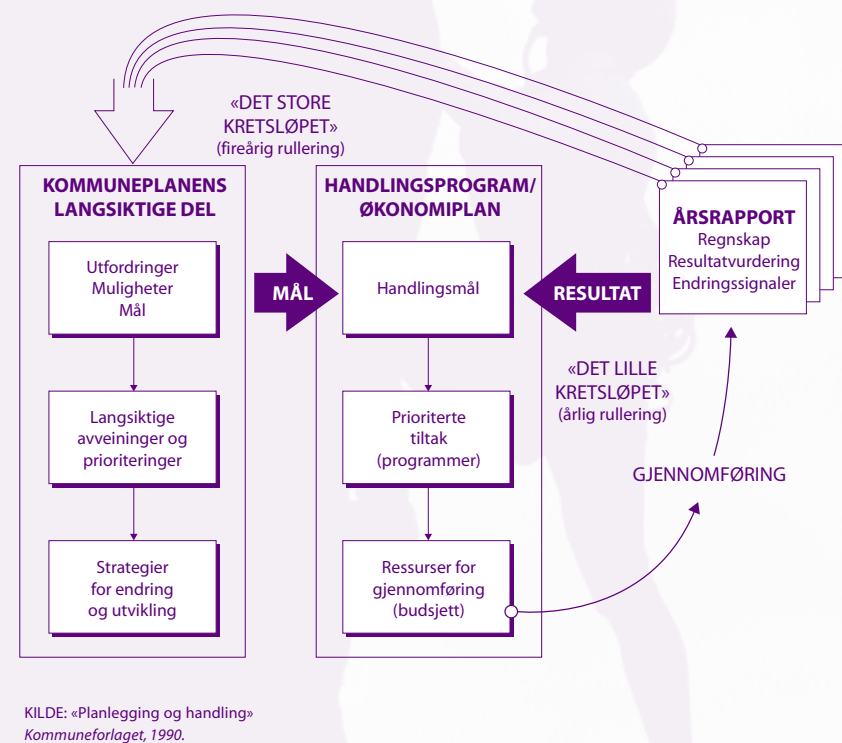
I henhold til plan- og bygningsloven skal kommunen utføre en løpende langsiktig kommuneplanlegging, vanligvis med 12 års perspektiv, som bl.a. skal omfatte mål for utviklingen i kommunen. Dette er et tverretattlig samarbeidsprosjekt som skal omfatte alle sektorer innenfor kommunes virksomhet.

Det er viktig at vedtatte visjoner og mål i det overordnede kommuneplanarbeidet gjenspeiler seg i planprosessen for utvikling av en egen kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet.

4.4.1 Kommuneplanens arealdel og lokalisering av idrettsanlegg

Kommuneplanens arealdel, med et langsiktig perspektiv på vanligvis 12 år, bestående av plankart, evt. med særskilte kommunedelplaner for avgrensede områder,

Sammenhengen i det kommunale plansystemet

og bestemmelser, er et juridisk bindende dokument.

Arealbehov for idrettsformål, friluftsformål og nærmiljøanlegg, som dokumenteres gjennom arbeidet med kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet (se kap. 5.5), må i tilstrekkelig grad innarbeides i kommuneplanens arealdel. Det er derfor vesentlig at arbeidet er koordinert med administrativ fagansvarlig og politisk myndighet for det overordnede arealplanarbeid i kommunen.

Lokalisering av idrettsanlegg, må vurderes opp mot:

- egnethet for de aktiviteter som skal utføres
- beliggenhet i nærheten av brukerne, slik at en bidrar til minst mulig transport og sikrer miljøvennlige transportformer

- utnyttelse av bestående infrastruktur
- mulighet for samlokalisering med andre funksjoner som kulturbygg, skoler m.m.
- tilpasning til landskap og terreng
- unngå store landskaps- og terreng-inngrep
- hensynet til kulturminner
- hensynet til eksisterende bebyggelse og beboere/naboer

Samlet vil et idrettsanlegg av en viss dimensjon som regel bety så mye for arealbruken og transportarbeidet i kommunen at det vil inngå i kommuneplanens arealdel. Arealene til idrett må ses i sammenheng med arealer til boliger, næring og andre formål av betydning. Ulike typer anlegg har ulike preferanser til punktene over. Haller og arenaer for innendørsaktiviteter, som ikke skal samordnes med arealkrevende utendørsaktiviteter, kan ligge sentralt i kommunen og bør knyttes til kollektivnettet. I den nasjonale reisevaneundersøkelsen fra 1997/98 fant Transportøkonomisk Institutt at 5,4 % av alle bilreiser er knyttet til idrettslige aktiviteter, og vi regner med at 15–20 % av alle fritidsreiser med bil er knyttet til idrett og fysisk aktivitet.

Dimensjonen på anlegget, både mht. antall brukere og fysisk utforming må bestemme lokaliseringen, slik at ikke anlegget «sprenger» omgivelsene.

Nærmiljøanlegg har stor betydning som sosial møteplass. Slike anlegg skal derfor lokaliseres i tilknytning til skole, andre oppholdsområder eller boligområder. For nærmiljøanlegg, og spesielt for arealer som brukes av barn og unge, gjelder det at arealene er store nok, utfordrende og tilgjengelige. Videre bør anleggene utformes med tanke på barn og ungdoms raskt skiftende interesser, trender og behov for fysisk aktivitet. Miljøhensyn bør vektlegges ved etablering av alle typer anlegg (trafiksikkerhet, forurensning og andre helsefarlige elementer). Barn og unge bør selv være med på å planlegge områdenes kvalitet og utforming, samt å ivareta den miljømessige dimensjonen (jf RPR Barn og unge).

4.4.2 Kommuneplanens kortsiktige del

Kommuneplanens kortsiktige del skal omfatte et samordnet handlingsprogram for sektorenes virksomhet de nærmeste år, normalt fire. Ofte koordineres dette arbeidet med kommunens (4-årige) økonomiplan, som kommunen etter kommuneloven er pliktig til å utarbeide og behandle.

Arbeidet med en separat kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet må i en tidlig fase koordineres med prosessen for utvikling av handlingsprogrammet i selve kommuneplanen. Det er viktig at kommunen finner fram til årvisse rutiner i dette arbeidet, slik at kommunale bevilgninger som er forutsatt i kommunedelplanen, vedtas under behandlingen av kommunens økonomiplan og i årsbudsjettet. Disse rutinene bør beskrives i kommunedelplanen.

4.4.3 Andre kommunedelplaner og temaplaner

Ved siden av det ordinære kommuneplanarbeidet, foreligger det i de fleste kommuner en rekke plandokumenter, som reguleringsplaner, tematiske planer, fagplaner, sektorplaner m.v. Det er nødvendig å gjennomgå vedtatte planer for å sikre at målene i kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet samsvarer med øvrige mål og planvedtak i kommunen. En slik samkjøring påvirker de ulike løpende planprosjekter i kommunen gjensidig, og understreker dynamikken i planprosessene.

4.5 Organisering av planprosessen

Kommunestyret har ansvar for å lede kommuneplanarbeidet. Det administrative ansvaret ligger hos rådmannen.

4.5.1 Politisk vedtak om igangsetting - kunngjøring

Det skal gjøres et formelt vedtak om igangsetting av planarbeidet i kommunestyret, eventuelt i kommunens faste planutvalg. Dette gir politikerne mulighet til å legge inn føringer og rammer for arbeidet.

I Modum kommune har planprosessen vært organisert etter følgende fremdriftsplan

	Aktivitet	Uke 40	Uke 1	Uke 2	Uke 3	Uke 4	Uke 5	Uke 6	Uke 9	Uke 11
1	Internt møte	x								
2	Møte Idrettsråd		4/01							
3	Kommunalt ledermøte		6/01							
4	Grendemøte, Åmot			17/01						
4	Grendemøte, Geithus				18/01					
4	Grendemøte, Vikersund				19/01					
5	Vedtak om å sende planen på høring (1. gangs behandling)					26/01				
6	Møter med elevrådene						x			
7	Oppsummeringsmøte							x		
8	Arbeid med planen									
9	Konseptfrist								3/03	
10	Endelig vedtak (2. gangs behandling)									13/03

Plan- og bygningsloven om kommunens planprosess

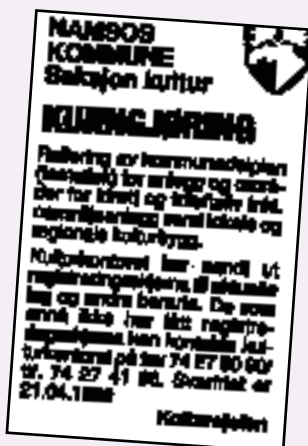
- § 9-1 Planleggingsmyndigheter i kommunen
- § 9-2 Planadministrasjonen i kommunene
- § 9-3 Samarbeidsplikt for andre offentlige organer
- § 10-1 Kommunens oppgaver og samarbeidsplikt
- § 16 Samråd, offentlighet og informasjon
- § 20-2 Organisering av kommuneplanarbeidet generelt
- § 20-5 Behandling av kommuneplanen

Et vedtak i saken bør inneholde:

- mandat
- fagansvar innen administrasjonen for det daglige planarbeid
- tverretattlig administrativ plangruppe/ arbeidsgruppe/referansegruppe, inkl. klargjøring av sekretariatsfunksjon
- hvilket politisk utvalg arbeidet sorterer under
- tidsperspektiv for arbeidet
- eventuelle spesielle føringer eller rammer for arbeidet
- opplegg for medvirkning

Etter § 20-2 skal kommunen på et tidlig tidspunkt under forberedelsene søke samarbeid med offentlige myndigheter og organisasjoner som har særlige interesser i planarbeidet. Spesielt bør Idrettsrådets deltakelse og medvirkning i planarbeidet avklares.

Kunngjøring av oppstart av planarbeidet bør skje blant annet gjennom lokalpressen, som vist nedenfor.

4.5.2 Sektorovergripende planprosess

Planprosessen krever en tverretattlig arbeidsform med god forankring i administrasjonens ledelse. Det anbefales å opprette en arbeidsgruppe på tvers av sektorene, med representanter fra kultur, plan, miljø, oppvekst, skole, parkvesen og kommunehelsetjenesten. Barnerepresentanten bør også delta i en slik gruppe. Kommunehelsetjenesten har tradisjonelt deltatt lite i utarbeidelse av kommunedelplan for idrett og fysisk aktivitet. Det vil, ut fra denne sektorens kunnskap om befolkningens helseproblemer, og hvilke faktorer som har innvirkning på helse, være en styrke med et sterkere engasjement fra det helsefaglig miljøet. Tilrettelegging av og tilgjengelighet til idrettsanlegg, aktivitetsarenaer og aktivitetstilbud for ulike grupper, for å fremme fysisk aktivitet og folkehelse, er en vesentlig del av kommunenes helsefremmende og forebyggende arbeid (se kap. 1.2.1 og 1.2.2). Det vises også til kommunehelsetjenestelovens formål og bestemmelser.

4.5.3 Politisk prosess

Kommunens faste planutvalg behandler og legger planutkastet ut til offentlig etter- syn (etter § 20-5, andre ledd, i plan- og bygningsloven). Dette hindrer ikke at et annet politisk utvalg (kulturstyre, miljøutvalg m.v.) kan være styringsgruppe for planprosessens faglige framdrift, avhengig av politisk struktur, tradisjon og reglement i kommunen.

Planen skal vedtas av kommunestyret. Den skal kunngjøres etter plan- og bygningslovens § 20-5, åttende ledd, og sendes fylkeskommunen, fylkesmannen, offentlige organer og organisasjoner som har særlige interesser i planarbeidet, til orientering.

4.6 Medvirkning

Medvirkning i plan- og beslutningsprosesser er et grunnleggende demokratisk prinsipp. To hovedhensyn ligger til grunn for medvirkning:

1. Deltakelse og demokrati.
2. Bedre resultat av planleggingen.

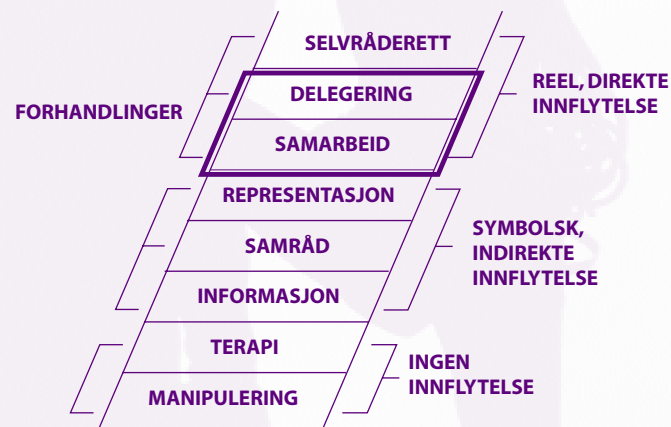
I tillegg kan medvirkning bidra til å sikre gjennomføring ved at motstridende interesser synliggjøres tidlig i prosessen.

Skillet mellom planlegging og «planlaging» går på hvilken prosess kommunene velger å gå inn i. En vellykket planprosess speiler graden av involvering. En god plan er avhengig av at aktuelle målgrupper blir trukket så mye som mulig med i planprosessen. Samtidig bør de som har ansvar for planprosessen styre medvirkningsopplegget, slik at det ikke ender ut med «jo flere kokker jo mere søl».

Krav om medvirkning er hjemlet i plan- og bygningslovens § 16: «Planleggingsmyndighetene i stat, fylkeskommune og kommune skal fra et tidlig tidspunkt i planleggingsarbeidet drive en aktiv opplysningsvirksomhet overfor offentligheten om planleggingsvirksomheten etter loven. Berørte enkeltpersoner og grupper skal gis anledning til å delta aktivt i planprosessen.»

Det er kommunen som skal legge til rette for hvordan organisasjoner og enkeltpersoner skal involveres i planarbeidet for å få de nødvendige debatter og innspill. Ambisjonsnivået på medvirkningsopplegget må tilpasses kommunens ressurser og hva som er realistisk å gjennomføre. Det er viktig å legge opp til at hovedtyngden i medvirkningsopplegget skjer tidlig i planprosessen, da mulighetene for konstruktive innspill etter all sannsynlighet er størst.

Medvirkningstrappa

Bearbeidet etter Arnstein, 1969

4.6.1 Hvordan medvirke

For å sikre medvirkning er det nødvendig å opprette «møteplasser» for meningsutveksling og samarbeid.

Arenaer for **offentlighet og informasjon** kan være:

- artikkelserier og innlegg i dagspressen og lokalTV/lokalradio
- utstillinger på lett tilgjengelige steder (bibliotek, idrettshall, kommunehuset)
- egne brosjyrer om planarbeidet
- invitasjon til åpne dager på plankontoret
- informasjon via internett
- telefoninformasjon
- «informasjonskiosker» i lokalsamfunnet

Arenaer for **dialog** kan være:

- åpne folkemøter, gjerne i samarbeid med Idrettsrådet
- «idrettskonferanse»
- dialogmøter med ulike brukergrupper; på skoler, ungdomskubbene, eldresenter, lag og organisasjoner som ikke er tilknyttet idretten eller friluftslivet
- opprette talspersoner for grupper med spesielle behov (barn, eldre, funksjonshemmede)

- intervjuundersøkelser
- idèdugnader
- åpne dager på plankontoret
- dialog via internett
- behandling i ungdommens råd/
ungdommens kommunestyre/
ungdomsrepresentanter i idretten

Dersom barn og unge skal delta i planprosessen, må det legges spesielt til rette for det. Barnetråkk-registreringene i Vestfold (se under) er et eksempel på hvordan vi kan få fram barns egen kunnskap, en kunnskap som er uomgjengelig for at en plansak skal være tilstrekkelig belyst, jf forvaltningslovens § 17.

«Barnetråkk»

«Barnetråkk» er en metode for å dokumentere barns arealbruk. Barn fra 8 til 13 år viser sin bruk av arealene i kommunen ved å tegne dem på kart. Det kan være grønne naturområder, grå asfaltflater i sentrumsnære områder, gater, gang- og sykkelstier m.m. Poenget er at arealene brukes av barn og unge, til lek, til egenorganisert fysisk aktivitet, som felles møteplasser m.v. Metoden forutsetter et nært samarbeid mellom skole og kommunens plan og/eller tekniske enhet. Den er utviklet av Vestfold fylkeskommune, og gjennomført bl.a. i Holmestrand, Stokke, Tjøme, Svelvik, Andebu, samt i deler av Borre m.fl.

Arenaer for *medbestemmelse* kan være:

- representanter for de viktigste interessegruppene deltar i plan- eller arbeidsgruppen
- ulike grupperinger innenfor feltet får ansvar for utarbeidelse av deler av planen

I **Nesna kommune** fikk et representativt brukerutvalg direkte medbestemmelse i idrettssaker. Brukerutvalget, som fungerte som referansegruppe ved utarbeidelse av kommunedelplanen, fikk 50 000 kr til disposisjon for å realisere aktivitetstiltak etter egen vurdering.

Det er viktig at de planansvarlige viser at innspill og synspunkter tas på alvor for å kunne stimulere til medvirkning i neste runde. Dette krever at de som har kommet med innspill i planprosessen bør få tilbakemelding om hvordan innspillene er benyttet.

4.6.2 Medvirkning fra Idrettsrådet

Idrettsrådet (IR) er lovfestet i NIF's lovverk som idrettens høyeste myndighet i kommunen. Det er opprettet for at idrettslagene skal ha sitt eget fellesorgan i kommunen, valgt av dem selv. IR skal samordne, prioritere, fremme og følge opp lagenes interesser og behov overfor kommunen og koordinere virksomheten lagene imellom. For å kunne sikre en god kvalitet på kommunedelplanen er det viktig at IR deltar aktivt og tar initiativ under hele planprosessen. Dersom det er nedsatt en arbeidsgruppe for å utarbeide planen bør en eller flere fra IR sitte i denne.

Rapporten «Idrettsrådenes medvirkning i planlegging på kommunalt nivå» (Novsett & Tufte, 1999) konkluderer med at idrettsrådene i første rekke bør medvirke i kommunens planarbeid med:

- resultatvurdering av planperioden som er tilbakelagt
- klargjøring av virksomhetsområder i planperioden en går inn i
- registrering av behov, som grunnlag for målutforming, målavklaring og avklaring av nødvendige ressurser
- utarbeidning av et helhetlig handlingsprogram for perioden

Og deretter medvirke i kommunens arbeid med:

- utarbeidning av helhetlig handlingsplan
- løpende vurdering av den årlige handlingsplanen

4.6.3 Medvirkning fra lokale friluftslivsorganisasjoner

Friluftslivet har i mange av de første kommunedelplanene blitt lite omtalt. Når vi vet at friluftsliv er den viktigste kilden til fysisk aktivitet i befolkningen, sier det seg selv at denne delen må vektlegges sterkere i det videre

kommunedelplanarbeidet. Samarbeidet med friluftslivsinteressene i kommunen blir derfor viktig. Friluftslivet er, i motsetning til idrettsbevegelsen, ikke organisert i lokallag i alle landets kommuner. Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO) består av de 12 største friluftslivsorganisasjonene i Norge. Ca. 4000 lokale lag er tilsluttet organisasjonene i FRIFO. Hovedoppgaven til FRIFO er å være talerør for friluftslivsinteressene, herunder peke på viktigheten av stimulering og motivering til et aktivt friluftsliv og å verne om allmennhetens rett til bruk av fri natur.

FRIFO arbeider for å etablere regionale «Forum for natur og friluftsliv». Formålet med dette er å påvirke alle typer arealplaner på fylkes- og kommunenivå med betydning for natur og friluftsliv.

140 av landets kommuner er tilknyttet Friluftsrådenes Landsforbund (FL), som sammen med 140 ulike organisasjoner er organisert i tilsammen 17 interkommunale friluftsråd.

Følgende organisasjoner er med i FRIFO

Den Norske Turistforening
Norges Folkesportforbund
Norges Jeger- og Fiskerforbund
Norges KFUK-Speidere
Norges KFUM-Speidere
Norges Orienteringsforbund
Norges Padleforbund
Norges Røde Kors Hjelpekorps
Norges Speiderforbund
Norske 4H
Skiforeningen
Syklistenes Landsforening

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til FRIFOs hovedkontor i Oslo.

4.6.4 Medvirkning fra andre frivillige organisasjoner

I de fleste kommuner er det en rekke frivillige organisasjoner utenom idrettslag og friluftsansjoner som har interesser i planarbeidet. Disse kan være helseorganisasjoner, funksjonshemmedes interesseorganisasjoner, velforeninger og borettslag, grunneierlag, utmarkslag og fjellstyre, Det frivillige skyttervesen m.v.

4.7 Fylkeskommunal veiledning

Etter plan- og bygningsloven er fylkeskommunen pålagt å gi planfaglig hjelp og rettleidning så langt dette er mulig. Det er viktig for kommunen å få til en dialog med fagmyndighetene på regionalt nivå i en tidlig fase. Fylkeskommunens veiledningsrolle omfatter både planfaglig myndighet og idretts- og friluftsfaglig kompetanse.

Medvirkningen fra fylkeskommunen (og eventuelle fagmyndigheter på regionalt nivå for øvrig) kommer til uttrykk i form av formidling av nasjonale og regionale retningslinjer, gjennom faglige råd og merknader, bl.a. med bakgrunn i vedtatt fylkesplan/fylkesdelplan, som etter loven er retningsgivende for den kommunale planlegging.

Mange idrettskretser har også vært aktive i forhold til å skape møteplasser mellom idretten lokalt og kommunen, blant annet med formål å få til en idrettspolitisk debatt som grunnlag for nye planprosesser. Fylkeskommunen og idrettskretsen samarbeider ofte om dette, noe som kan være særlig nyttig for mindre kommuner med begrensede planleggingsressurser og kompetanse.

4.7.1 Fylkeskommunens godkjenning av planen

Som vist i kap. 4.1 er det kommunestyret som vedtar og godkjenner kommunedelplanen. Øvrige offentlige instanser kan ikke komme med innsigelse på et slikt vedtak. **Fylkeskommunen kan likevel underkjenne planen som grunnlag for søknad om tilskudd fra spillemidlene. Denne myndigheten er delegert fylkeskommunen fra Kulturdepartementet.**

Registrering av aktivitet og anlegg
– og vurdering av nye behov

I Norge har vi 23.621 eksisterende anleggssteder (per november 2000) bestående av 41.892 anleggsenheter (inkl. friluftsanlegg og kulturbygg). I forhold til landets innbyggertall utgjør dette en generelt god anleggsdekning. I kommunedelplanene må det derfor fokuseres på å vurdere det virkelige behovet for videre utbygging, i forhold til den aktivitet som drives og som vil bli etterspurt i årene som kommer. Det bør også diskuteres hvilke andre virkemidler enn anlegg som vil kunne stimulere til aktivitet.

Ved vurdering av aktivitets- og anleggs-situasjonen er det viktig å vite hvem vi planlegger for. Planen bør derfor inneholde en fremstilling av kommunens befolkningsdata. Ved siden av registrering av innbyggere som er fysisk aktive er det ikke minst viktig å få kjennskap til gruppen inaktive. Befolkningsdata og registrering av aktive/inaktive danner grunnlaget for vurdering av nåsituasjonen.

5.1 Registrering av aktivitet

Registrering og undersøkelse av dagens aktivitetssituasjon skal danne grunnlag for målformuleringer, utarbeidelse av strategier for kommunens engasjement på aktivitetssiden og for vurderinger av anleggsbehovet i kommunen.

5.1.1 Organisert idrett

Aktiviteten i kommunen registreres av hvert enkelt lag og samordnes av Idrettsrådet. Relevante opplysninger om lagene kan være:

- medlemskap i ulike aldersgrupper, f.eks. inndelt i barn inntil 12 år, ungdom 13-19 år, voksne og eldre
- kjønnsfordeling
- hvilke aktivitetsformer/idrettsgrener som drives

- hvilke aktiviteter de enkelte grupper ønsker
- hvorfor den enkelte slutter å trene/konkurrere i idrettslaget

5.1.2 Egenorganisert fysisk aktivitet

Å innhente eksakte tall for egenorganisert aktivitet kan være vanskelig. Men med litt kreativitet burde kommunen kunne skaffe seg et bilde av hvilke typer aktiviteter som utøves, og hvor dette skjer. Nedenfor har vi vist hvordan to kommuner har løst dette.

I **Lørenskog** kommune har man brukt en såkalt skjematisk intervjuundersøkelse, der intervjuobjektene selv fyller ut et spørreskjema. Undersøkelsen ble gjennomført ved at ungdomsskoleelever tok med seg et antall skjema hjem til foreldre og søsken.

I **Bardu** sendte Kulturetaten ut spørreskjema til samtlige ansatte i kommunen, og fikk dermed tilbakemeldinger fra et godt tverrsnitt av den voksne befolkningen.

Andre typer registreringer kan være:

- kommunen kan sende såkalte trimlogger eller trimdagbøker til tilfeldig utvalgte innbyggere, der disse blir bedt om å føre trimregnskap for en uke eller en måned
- det kan legges ut enkle spørreskjemaer eller dagbøker på utfartshytter, fjelltopper og på ulike typer idrettsanlegg og skoler
- punktregistreringer kan gjøres med mobile tellerkorps, eller med automatiske turtellere (radar)
- registrering av hvilke aktiviteter som foregår i åpne anlegg

Den viktigste kilden til innhenting av informasjon vil nok likevel være gjennom dialog med planprosessens deltakere.

En bred prosess vil kunne bidra til en god oversikt over kommunens aktivitetspekter.

5.2 Vurdering av aktivitetsbehovet

En behovsanalyse for tilrettelegging for idrett og fysisk aktivitet skal legge grunnlag for hvilke tiltak kommunen velger å satse på. Sentrale oversikter og spørsmål i en slik analyse vil for eksempel være:

- Hvilke grupper har kommunen et spesielt ansvar for når det gjelder tilrettelegging for idrett og fysisk aktivitet? En helsestatus for kommunens innbyggere bør i denne sammenhengen foreligge.
- Hvilke enkle tiltak ønsker de ulike gruppene?
- Hvilke instanser og hvilke anlegg i kommunen kan bidra ved tilrettelegging?
- Hvem driver allerede med tilrettelegging for fysisk aktivitet, og hvem kan sette i gang nye prosjekter?

5.2.1 Aktivitetstiltak

I mange kommuner har man allerede tenkt langt i forhold til kommunens engasjement på aktivitetssiden. Her følger noen eksempler.

Trim på «Gul resept» i Modum kommune

Leger og fysioterapeuter kan henvise sykemeldte til morgentrim. De sykemeldte får i utgangspunktet 16 trimøkter fordelt på 8 uker gratis. Prosjektet ble initiert av trygdeetaten, og varte i 3 år. Nå har bedriftshelsetjenesten overtatt ansvaret, samtidig som Modum kommune besluttet å øke sine bevilgninger til prosjektet. Norges Idrettshøyskole skal det kommende året evaluere effektene av prosjektet.

«Til topps i Salten»

I Bodø, Fauske og Saltdal anla kommunene to fjellturer hver, en lett og en utfordrende. Målet med «Til topps i Salten» var at befolkningen skulle få et påskudd til å reise til nabokommuner og bruke nye turmuligheter. Hvert mål ga et visst antall poeng, og den som hadde flest etter endt turperiode gikk «til topps i Salten». De sprekeste kunne vise til 40-50 turer i løpet av en sesong.

Nærmiljøprosjektet idrett i Bergen

Nærmiljøprosjektet idrett i Bergen har som hovedmålsetning å tilrettelegge for at flest mulig barn og ungdom mellom 6 og 25 år skal få anledning til å drive idrett og fysisk aktivitet. Prosjektet retter seg både mot organiserte og uorganiserte, men vektlegger spesielt utsatte grupper. Prosjektet er et samarbeid mellom Hordaland idrettskrets og Idrettsavdelingen i Bergen kommune, og har vært i drift siden 1994. Antall aktiviteter i prosjektet har økt hvert år, og omfatter nå over 100 ulike aktiviteter i lokalmiljøer, idrettslag og foreninger. Oppslutningen om tiltakene har økt for hvert år, og i 1999 deltok over 150 000 barn og unge. En av de viktigste utfordringene har vært å sikre de nye aktivitetene varig forankring i idrettslagene og nærmiljøene. Tilveksten av medlemmer i de involverte idrettslagene har økt med 20% i løpet av prosjektperioden. Lensmann, barnevern, skoler, foreldrelag, speidere, velforeninger, borettslag m.m. har vært med i samarbeidet omkring nærmiljøprosjektet idrett i Bergen.

«Snowboard mot helgerus» på Fauske.

Fem lørdagskvelder vinteren 2000 arrangerte Fauske idrettslag snowboardkvelder i alpinbakken. Bakkene var åpne fra kl 20 til 24, og trakk til sammen i underkant av 1 000 ivrige brettkjørere - med stigende oppslutning for hver kveld. Fauske kommune ga 10 000 kr i tilskudd til prosjektet, samtidig som driften av alpinanlegget ble dekket av kommunen. Idrettslaget stilte med vakter og musikkanlegg.

Det finnes også flere eksempler på at kommuner har tenkt enkelt (til og med kostnadsbesparende) for å aktivisere innbyggerne.

I **Nesna** har kommunen gjort avtale med Vegvesenet om ikke å strø sand på en del av fortauene vintertids. Slik kan man på en enkel måte legge til rette for at mennesker som ikke beveger seg ut på vinterføre, uten en sparkstøtting å holde seg i, kan være fysisk aktive i friluft også på vinteren.

I **Salangen** ønsker kommunen å organisere skoleskyssen slik at elevene blir satt av mellom 1 og 1,5 kilometer fra skolen. Skoleveien går da langs sikret gang- og sykkelvei. Elevene får således et minimum av daglig bevegelse.

5.3 Registrering av anlegg og områder

Ved registrering av eksisterende idrettsanlegg bør kommunen for hvert enkelt anlegg legge vekt på:

- mangler og behov for utbedringer
- tilrettelegging for funksjonshemmede
- registrering av hvilke aktiviteter som foregår i anlegget
- drift og vedlikehold

Ved registreringen bør kommunen se på utnyttelsen av anleggene. Kartlegging av uutnyttet kapasitet er viktig for å få frem det reelle anleggsbehovet.

5.3.1 Registrering av idrettsanlegg i KRISS

I 1997 ble «Kulturdepartementets register for idrettsanlegg og spillemiddelsøknader» (KRISS) opprettet. Registeret omfatter i prinsippet alle idretts- og friluftslivsanlegg i Norge, samt alle tildelinger av spillemidler og andre tilskudd av offentlige midler til anlegg innen kultursektoren som er formidlet av Kulturdepartementet.

Kommunen anbefales å benytte data fra KRISS for dokumentasjon av idrettsanleggene i kommunedelplanen. Data kan hentes ut ved at kommunen har egen tilknytning til KRISS, eller via fylkeskommunen. Det er utarbeidet ulike standardrapporter fra registeret. Data kan forøvrig hentes ut på en mer generell basis og bearbeides til rapporter og tabeller etter eget ønske. Det er en enkel operasjon å ta ut rapporter fra registeret, noe som normalt vil gi en betydelig arbeidsbesparelse i forhold til å utarbeide egne oversikter. Dataene skal årlig oppdateres av kommunene. I tillegg pågår det fortløpende kvalitets-sikring, oppdatering og videreutvikling av registeret.

I KRISS er anleggene inndelt i:

- klasser (nasjonalanlegg, ordinære idrettsanlegg og nærmiljøanlegg)
- kategorier (fotballanlegg, skianlegg, motorsportsanlegg osv.)
- ulike anleggstyper (kunstgressbane, hoppbakke, go-cart osv.)

De ulike anleggene er registret med karakteristiske mål, opplysninger om gulv/dekke, eierforhold, kartreferanser, tildelte spillemidler m.m.

5.3.2 Registrering av friluftslivsanlegg- og områder

En rekke områder og anlegg for friluftsliv er også registrert i KRISS. Det dreier seg i hovedsak om tilrettelagte badeplasser, turhytter, turveier og områder som er spesielt regulert til friluftsliv. Kriteriet for å registrere f.eks. en badeplass i KRISS vil være at det er gjort spesielle tilretteleggingstiltak på stedet, i form av toaletter, brygger, tilrettelegging for funksjonshemmede m.v. Dette er tiltak som vanligvis er knyttet til offentlige tilskuddsordninger.

Det er større variasjon fra kommune til kommune i hva som er registrert av anlegg for friluftsliv, i forhold til det som er registrert når det gjelder idrettsanlegg. Bruk av data fra registeret kan dermed kreve noe større innsats for å få et tilfredsstillende bilde av friluftslivsanleggene i kommunen.

5.4 Vurdering av anleggs- og arealbehovet

En behovsanalyse for anleggsutbyggingen må gjøres med bakgrunn i behovsanalysen for aktivitet. Behovsanalysen for anlegg skal ligge til grunn ved utarbeidelse av handlingsplanen. Sentrale spørsmål i en slik analyse vil for eksempel være:

- Hvilke anleggstyper etterspørres av ulike grupper?
- Ønsker man nye grupper inn i anleggene?
- Hvem vil bruke anleggene i fremtiden, og hvilke endringer vil dette medføre for anleggene?

5.4.1 Idrettens anleggs- og arealbehov

Rehabilitering av gamle anlegg og nærmiljøanlegg vil i spillemiddelsammenheng bli prioritert framfor ordinære anlegg. Kommunene bør legge spesielt vekt på dette i planarbeidet.

Departementet vil kunne godkjenne nedleggelse av anlegg som det ikke lenger er behov for, eller som det vil være uforholdsmessig kostbart å få opp til nødvendig standard, uten at det vil utløse krav om tilbakebetaling av bevilgede spillemidler. Det bør imidlertid vurderes om anlegget kan benyttes til alternativ bruk for idrett og fysisk aktivitet. Framtidig arealbruk bør også vurderes nøye ved eventuell sanering av anlegget.

Kommunen bør være en pådriver for å bygge nærmiljøanlegg og legge til rette for realisering av disse. I kommunedelplanen bør kommunen gjøre en behovsvurdering innenfor de ulike lokalmiljøer eller skolekretser i kommunen, og på bakgrunn av dette forme en strategi for lokalisering og utbygging av nærmiljøanlegg. Ved siden av idretten kan velforeninger, borettslag og andelslag m.v. være viktige medspillere i dette arbeidet.

5.4.2 Friluftslivets anleggs- og arealbehov

En forutsetning for friluftslivet er tilgang på små og store naturområder, både i byggesonen, ved sjøen, i skogen og på fjellet. Kommunene har en viktig rolle i å ta

vare på disse arealene. Kommunene tilrås derfor spesielt å drøfte arealproblematikken i landbruks-, natur- og friluftsområdene (LNF-områdene) med tanke på utøvelse av friluftslivet. I slike områder kan det under planprosessen fremkomme ønsker om større anlegg (f.eks. alpinanlegg, golfbane m.v.) som har sammenheng med aktiviteter i natur- og friluftsområder. Slike anlegg kan ikke tilrettelegges i LNF-område uten at det eventuelt er godkjent etter dispensasjons-søknad eller at tiltaket blir behandlet og godkjent gjennom egen reguleringsplan.

Det er ikke anledning til å underinnde LNF-områdene i enkelte kategorier med juridisk bindende virkning. Som informasjon/retningslinjer kan det angis særskilte interesser knyttet til området. En kan ikke legge bindende restriksjoner på f.eks. landbruksvirksomhet i et LNF-område. Imidlertid kan kommunen markere hvilke

interesser som er mest framherskende, og gi signaler om dette til bruk i enkeltsaker ved å vise til eget temakart, som i dette tilfelle kan være tilsvarende det kart som følger kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet.

I bykommuner og større tettsteder med omland kan problematikken omkring markagrense være aktuell å ta opp som tema i kommunedelplanen, i den grad områdene omkring byen er nære friluftsområder for befolkningen. I kommunedelplanen er det viktig å kunne dokumentere dette i et langsiktig perspektiv og eventuelt foreslå en framtidig grense mellom byggeområder og LNF-områder, dersom dette ikke allerede er endelig avklart i kommuneplanens arealdel. Dette vil da bli faglige innspill til neste revidering av kommuneplanens arealdel.

5.5 Temakart

Kommunedelplanen skal inneholde oversiktskart med eksisterende og planlagte anlegg og områder, som viser både idretten og friluftslivets arealbehov. Kartet kan også inngå i andre kart, som for eksempel i grønnstrukturplan eller kommuneplanens arealdel. Arealbehovene registrert på dette kartet skal kunne overføres til kommuneplanens arealdel.

Kartet bør presenteres i farger og relevante symboler, med målestokk tilpasset lokale forhold. Ved siden av å gjengi et oversiktskart for hele kommunen, vil det være en fordel å ta ut byer og tettsteder som egne kart i en større målestokk. Dette for å skape oversikt, idet de fleste anlegg er lokalisert (og planlegges lokalisert) til slike områder. Det må også vurderes om spesielle temakart for friluftslivanlegg og friluftsområder skal tas med. Dersom det dreier seg om arealmessig større anlegg og områder, vil det kunne være hensiktsmessig å vise dette med avgrensningsmarkering på kartet. Dette gjelder spesielt friluftsområdene, hvor det er viktig å synliggjøre områder som foreslås sikret i en eller annen form.

Med Kulturdepartementets register for idrettsanlegg og spillemiddelsøknader (KRIS, se kap. 5.3.1) er det mulig å framstille kart direkte, og å overføre data til andre kartsystem. Kartfunksjonen er utviklet med henblikk på å kunne lage enkle kart. To eksempler på kart utarbeidet i KRIS er vedlagt bak i heftet. Systemet benytter Statens Kartverks N 250-base som kartgrunnlag, og symboler i henhold til kartverkets symbolpakke for sport og fritid (relevante symboler er også vist som vedlegg bak i heftet). Systemet gir gode muligheter for utplukk av hvilke anlegg som ønskes vist i det enkelte kart, og

målestokk på kartene tilpasses formålet. Anleggene plasseres i henhold til registrerte kartkoordinater med definert symbol og anleggsnavn. En forutsetning for et vellykket resultat er at anleggsregisteret er oppdatert og hensiktsmessig utformet for bruk i kartsammenheng. Erfaringsmessig vil det være behov for å gjøre en del ajourføring i registeret ved første gangs bruk. Kommuner som ikke abonnerer på KRIS anbefales å henvende seg til fylkeskommunen for å undersøke muligheten for å benytte systemet der.

Dersom kommunen ønsker å utarbeide kart i andre kartsystemer (eksempelvis samordnet med kommuneplanens arealkart), kan kartdata hentes fra KRIS i ulike filformat (tekst-, xl-, sosi-fil). Disse data kan relativt enkelt innarbeides i de fleste kartsystemer som er i vanlig bruk.

5.6 Langsiktig del

Kommunedelplanens langsiktige del (vanligvis 12 år) skal inneholde ei liste over uprioriterte anleggsprosjekter i tillegg til de utbyggingsoppgaver som omfattes av handlingsprogrammet.

Anleggene på den langsiktige delen skal føres opp etter behovsanalyse tuftet på kjente data om utviklingen i kommunen.

Det er viktig at den langsiktige delen ses i sammenheng med kommunens overordnede arealplanlegging, spesielt i forhold til nye utbyggingsområder. I pressområder må det sikres areal til idretts- og friluftaktiviteter.

Når kommunen får oversikt over kostnadene forbundet med de ulike anlegg på den uprioriterte lista, bør dette føres opp ved den årlige rulleringen.

Handlingsprogrammet

Planens handlingsprogram for anlegg, områder og aktivitetstiltak de nærmeste 4 år skal ta utgangspunkt i:

- Vurdering av nye behov for anlegg og områder, prioritert etter mål og strategier, med grunnlag i behovsvurderinger på aktivitetssiden.
- Rammebetingelser ut fra kommunens økonomiske evne (økonomiplan) og øvrige betingelser som er lagt for tildeling av offentlige bevilgninger.
- Ivaretagelse av allmennhetens rettigheter og behov knyttet til utøvelse av friluftsliv.
- Kommunens utbyggingsplaner og øvrige arealplaner.

Forklaring: K = kommunen,
ST/F = stat/fylkeskommune,
PR = private/dugnad, P = prioritert,
U = uprioritert (Mulige tiltak innefor et 12 års perspektiv)
Tykk strek = det som er over streken er prioritert, dvs at det vil bli forsøkt innarbeidet i kommunes økonomiplan.
NB! Denne tabellen er en prioritetsplan dvs at årstallene kan bli forandret, alt etter kommunens økonomiske situasjon.

Handlingsplanen for ordinære- og friluftslivsanlegg i Våle kommune

	Anleggsoppgaver, tilrettelegging og tiltak.	Ansvarlig	Invest. kostnad	Driftsutgift pr.år.	ANLEGGSSSTART - FINANSIERING (i 1000 kr.)														
					Totalt			2000			2001			2002			2003		
					K	ST/F	PR	K	ST	PR	K	ST	PR	K	ST	PR	K	ST	PR
	ORDINÆRE ANLEGG																		
1	Idrettshall på Bibo	Kom	15.500		10.500	5.000													
	• friskvernsenter med apperater		1.000		640	360													
	• klatrevegg		250		110	90	50												
	• kafeteria		500		320	180													
	• møterom/kontorer		500		320	180													
	• squash		1.000		640	360													
	• miniatyrskytebane		250		110	90	50												
	• spesialrom dans/aerobic, trim,		1.000		640	360													
	Sum idrettshall		20.400	1.000	13.680	6.620	100							13.680	6.620	100			
2	Ny Løypemaskin	Kom	150	sf	125		25	125		25									
3	Ny garasje Haukbanen		90	sf	10	30	50	10	30	50									
4	Ny vinsj i hoppbakken	Ivrig	50	sf	10	18	22							10	18	22			
5	Varmtvannsbasseng	Kom	8.000	500	6.700	1..300													
6	Treningshall ved Haukbanen	Hauk	7.000	300	6.000		1.000												
	Sum alle tiltak		35.690	1.800	26.525	7.968	1.197	135	30	75	0	0	0	13.690	6.638	122	0	0	0
	Sum prioriterte tiltak		20.690	1.000	13.825	6.668	197	135	30	75	0	0	0	13.690	6.638	122	0	0	0
	ANLEGG FOR FRILUFTSLIV																		
1	Prosjekt Langøya/hus Sandsletta	Kom	1.800	sf		800	1.000		800	1.000									
2	Tursti østover fra Revetal barnehave og flerbrukshus	Kom	40	sf	10	20	10	10	20	10									
3	Gang/sykket/tur/ski veg i fra Haukbanen til Gretteåsen.	Hauk	200	sf	50	75	75				50	75	75						
4	Tursti langs Storelva	Kom	30	sf	10	10	10							10	10	10			
5	Oppussing Snekkestad båth.	kom	175	sf	50	75	50										50	75	50
6	Revidering av turkart	Kom	75		50	25													
7	Sand camp- allment friområde	kom	1.000	100	500	500													
	Sum alle tiltak		3.320	100	670	1.505	1.145	10	820	1.010	50	75	75	10	10	10	50	75	50
	Sum prioriterte tiltak		2.245	0	120	980	1.145	10	820	1.010	50	75	75	10	10	10	50	75	50

6.1 Handlingsprogram for anlegg og områder

Handlingsprogrammet utformes som tidligere med skjematisk oppstilling, som vist i eksempelet nedenfor og i vedlegg bak i heftet. Ut fra hva som er mest hensiktsmessig for kommunen, kan det utarbeides separate skjema for de ulike søknadsgruppene; ordinære anlegg, rehabilitering og nærmiljøanlegg.

Det forutsettes ikke at nærmiljøanlegg med total kostnadsramme under 80 000 kr er ført opp i handlingsplanen. Kommunen må likevel omtale slike anlegg annet sted i planen.

Større nærmiljøanlegg med total kostnadsramme over 400 000 kr skal innarbeides i handlingsplanen på lik linje med ordinære anlegg.

Anlegg og områder for friluftsliv behandles sammen med kategorien ordinære anlegg.

Handlingsprogrammet skal årlig vurderes rullert etter en samlet vurdering av framdriften for de ulike tiltak, og eventuelle nye forutsetninger og behov.

- Følgende opplysninger bør framgå for hvert anlegg:
- prosjektets navn
 - tiltakshaver
 - lokalisering av anlegget eller området
 - beregnet totalkostnad
 - beregnede rammer for finansiering
 - stipulerte kostnader for drift og vedlikehold
 - beregnet anleggsstart
 - begrunnelse for nybygg eller rehabilitering

Finansieringen vil normalt skje med følgende kapitalkilder:

- kommunale tilskudd
- tilskudd fra spillemidlene
- egenkapital
- dugnad/gaver/rabatter
- lån

I handlingsprogrammet skal belastningen på de ulike kapitalkilder føres til de år investeringen er planlagt. Det må tydelig framgå hvorvidt investeringen er foreslått under forutsetning om tildeling av spillemidler.

6.1.1 Drift og vedlikehold
Kostnader knyttet til drift og vedlikehold av anleggene skal inngå i handlingsplanen. Utredninger av drifts- og vedlikeholdskost-

Utdrag fra Lier kommunes handlingsplan

- PROSJEKTAVERN Lysløype med bro over J. Kellers vei. Enkelt skistadionanlegg.
- TILTAKSHAVER Lier IL
- LOKALISERING Tranby idrettspark
- TOTALKOSTNAD Kr. 585.000, hvorav spillemidler kr. 195.000.
- KOMMUNAL ANDEL Kr. 128.000, avsatt på fond 1998 og kr. 20.000 (Utbetalt Lier IL i 1996 omdisponert fra utbedring av løypenettet rundt Kraft)
- BEGRUNNELSE Øker bruken rundt Tranby Idrettspark og Tranby klubbhus og tilrettelegger for et sammenhengende løype- og turnett. Anlegg der mange bor. Gir enkel trafikk-sikker skiarena i Lier med spesielt vekt på barn og unge. Kan benyttes til andre arrangementer, f.eks. o-løp.Transportabel mål og speakerbu, tidtakerutstyr, start- og målseil, løypeanviser ol. Driftsfølger: Løypepreparering, energi og lysvedlikeholdsutgifter for ca. 3000 kr per år. Sommedvedlikehold er Lier ILs ansvar. Ved byggegodkjenning må det tas hensyn til behovet fra Kverner Eureka om transporthøyde på J. Kellers vei.

nader i forbindelse med rehabilitering, herunder ENØK-tiltak, skal også beskrives i planen. Kommunene bør utarbeide en realistisk oversikt som viser antatte drifts- og vedlikeholdsutgifter og -inntekter, for alle anlegg som er ført opp i handlingsprogrammet. Dette gjelder både organisasjonseide og kommunale anlegg. Det må redegjøres for driftsavtaler mellom kommunen og aktuelle organisasjoner, inkludert eventuell kommunal garanti.

Oversikten vil danne grunnlag for kommunens driftsbudsjett og årlig rullering av 4-årig økonomiplan.

6.2 Handlingsprogram for aktivitetstiltak

Tradisjonelt har kommunedelplanene i sine handlingsprogrammer lagt vekt på anleggsiden. Ut fra den behovsanalyse som det er redegjort for i kap. 5, vil den enkelte kommune vurdere de ulike aktivitetstiltak som skal prioriteres de nærmeste 4 år. Tiltakene føres opp

skjematisk (se eksempel under). Ansvarlig organisasjon eller etat skal komme klart fram. Kulturdepartementet vil ikke foreløpig sette som krav at kommunedelplanen skal inneholde et handlingsprogram for aktivitet. Planen må derimot inneholde en diskusjon om hvilke målsettinger kommunen har for satsing på idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv.

Handlingsprogram for kulturaktivitet og drift av kulturanlegg for Våle kommune

Prioriterte tiltak	Ansvarlig	I samarbeid med:	Totale drifts- utgift pr. år	Mer- kostnad for Kommune pr. år	Stat Fylke pr. år	Start år:	Kommentar
Kulturskolen	Kommunen	Ramnes kommune	350	0	350	2000	Utvikle og drive kulturskolen som tidligere forutsatt. I forbindelse med dette vurderes en all- kulturskole for 1 - 3 klasse.
Kommunen overtar driftansvaret for alle friluftslivsanlegg og nærmiljøanlegg	Fdv	Kult.kons Skolesjef	350	350		2000	Det er viktig for å virkelig satse på nærmiljø og friluftsliv at kommunen tar et ansvar for drift av disse viktige anleggene for å sikre at folk flest har gode muligheter for fysisk aktivitet. Det må vurderes en gradvis opptrapping til ca. 1 stillingsressurs.
Koordinere utleie av kommunale kulturanlegg.	Kommunen	Driftsansvarlige	0			2000	Det er ulik praksis på utleie av kommunale og private lokaler til kulturaktivitet. For å få lik behandling og en evt. samordnet prissetting bør kommunen koordinere utleien. Praktisk oppfølging av hver enkelt leietaker må fortsatt skje via de ulike driftsansvarlige.
La Idrettsrådet få reguleringsplaner til uttalelse.	Kommunen	Idr.råd	0			2000	For å sikre at idrett- nærmiljø- og friluftslivsinteresser blir ivaretatt ved arealdisponeringer i kommunen, bør også idrettsrådet få arealplaner til uttalelse.
Kommunen dekker strømutgiftene for alle idrettsanlegg.	Kommunen		26	10		2000	Det er kun Rambergkollen og Hauk lysløype som pr. i dag ikke dekkes av kommunen
Plangruppe ny idrettshall	Kommunen	Alle impliserte	750	0		2000	Det nedsettes en plangruppe for å se på romprogrammet i ny idrettshall. Dette må lede til en prosjektering av hallen.
Kjøp av ekstern kompetanse innenfor fagfeltet idrett, friluftsliv, nærmiljøanlegg.	Kommunen		75	50	50	2000	Kulturkonsulenten opplever et behov for å trekke inn fagkompetanse på disse feltene. Ved å kjøpe inn ekstern kompetanse kan kommunen selv definere omfanget ut fra aktuelle behov. Den administrative oppfølging av turløypene og nærmiljøanleggene vil her være å prioritere områder. Å trekke inn slik kompetanse, for eksempel i forhold til utrednings- og søknadsarbeid, viser seg dessuten ofte å være god økonomi for kommunen, jf. denne planen (Dette er kulturkonsulentens forslag og formulering.)
Kommunalt tilskudd knyttet til organisasjonens leie av kulturanlegg	Kommunen		50	50		2001	Det er pr. i dag ulik leiepris på f. eks skoler og samfunnshus. Dette tilskuddet må betraktes som et utjevningstilskudd for de som må leie mer kostnadskrevende lokaler
Allidrett	Kommunen	Idr. råd SFO	30	0	30	2002	Kommunen må ta initiativet til et samarbeid med idretten og SFO om en større allidrettssatsning. Da er allidrett forstått som aktivitet innefor aktuelle idretter, men tilpasset årstidene. Allidretten bør samarbeide med kulturskolen med tanke på barnas bruk av tid til kulturaktivitet. Det kan være faglige utvekslinger og samarbeid om arrangement osv.
Prosjekt idrett og helse i Våle kommune (friskvern)	Kom.lege	Fysioter Idr.råd Kult.kons.	700	0	350	2002	Dette krever en omprioritering innefor dagens helsebudsjett. Det bør være mulig å få mye statlig tilskudd til dette. På sikt kan dette være selvfinansiert. Som en del av et friskvernprosjekt utarbeides det en handlingsplan med tanke på økt fysisk aktivitet for hele befolkningen.
Kommunen overtar driftsansvaret for alle idrettsanlegg	Fdv	Idr.råd	350	350		2003	Virkning fra og med når idrettshall står ferdig. Se nye resursser i forbindelse med idrettshallen i sammenheng med øvrige idrettsanlegg.

6.2.1 Helsefremmende og forebyggende arbeid

Å bruke fysisk aktivitet i det forebyggende helsearbeid blir en stadig mer utbredt strategi (se eksemplet om «Gul resept» i kap. 5.2.1). Kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet kan også omfatte dette feltet. I Nordland har flere kommuner gjennom FYSAK-prosjektet lagt til rette ulike aktiviteter for aktuelle grupper.

FYSAK-prosjektet i Vefsn kommune

har som hovedmål å utvikle et bredt spekter av tilpasset fysisk aktivitet som en naturlig del av kommunens forebyggende helsearbeid i samspill mellom helsesektoren og kultursektoren.

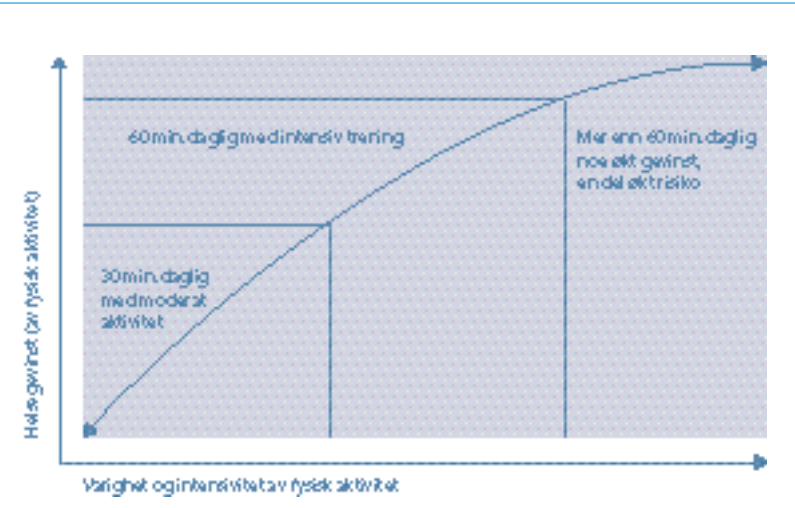
Delmålene er å:

1. Etablere tilbud om fysisk aktivitet tilpasset risikogrupper som ikke har gode nok tilbud om fysisk aktivitet.
2. Videreutvikle Kippermoen Idrettssenter til også å bli et kommunalt helsesportssenter for forebyggende helsearbeid og rehabilitering.
3. Etablere FYSAK-tilbud i de ulike delene av kommunen utenfor sentrum.
4. Etablere et tett samarbeid mellom helsesektor, skolesektor og kultursektor i kommunen for å sikre at vi når ut til risikogrupper i kommunen.
5. Tiltak som krever ledelse av fysioterapeut eller personell med spesialkompetanse innarbeides i den kommunale fysio- og ergoterapitjenesten.
6. Øvrige aktivitetstilbud søkes innarbeidet i de tilbud som lag og foreninger gir, eller som rene kommunale tiltak.

I disse kommunene brukes «Kommunedelplan for fysisk aktivitet» som et viktig styringsverktøy for tiltakene.

Figuren nedenfor viser at den størst helsegevinst innbringes ved å aktivisere de inaktive. Et viktig moment er at det legges opp til «lav terskel» med hensyn til frammøte, deltakelse, utstyr og ferdigheter.

Helsegevinst i forhold til varighet og intensitet av fysisk aktivitet:

Kilde: Roald Bahr, Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet

Presentasjon av plandokumentet

Målgruppen for kommunedelplanen er først og fremst kommunens politikere. En annen brukergruppe vil være de av kommunens innbyggere som engasjerer seg i idrett og fysisk aktivitet. Planen må derfor presenteres på en ryddig og systematisk måte, og gi et tillitsfullt bilde av den omfattende planprosessen. Kommunen bør også søke å presentere stoffet på en slik måte at det stimulerer og aktiviserer leseren. Prosessen, med vekt på medvirkning, bør spesielt dokumenteres. Planen bør framstilles med henblikk på å gjøre resultatvurdering (etterprøvbarhet), revidering og rullering enklest mulig og effektivt.

Kommuner må nødvendigvis vektlegge ulike problemstillinger ut fra sin egenart og spesielle behov. Derfor vil plandokumentene få varierende form og innhold utover de minstekrav som departementet har gitt.

7.1 Minstekrav

Kulturdepartementet har følgende minstekrav til planens innhold:

- **Målsetting for kommunens satsing på idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv.**
- **Målsetting for anleggsutbygging og sikring av arealer for idrett og friluftsliv**
- **Resultatvurdering av forrige plan, med statusoversikt.**
- **Analyse av langsiktige og kortsiktige behov for både anlegg og aktivitet.**

- **Det skal gjøres rede for sammenhengen med andre planer i kommunen.**
- **Prioritert handlingsprogram for utbygging av idretts- og friluftsanlegg.**
- **Økonomiplan knyttet til drift og vedlikehold av eksisterende og planlagte anlegg.**
- **Uprioritert liste over langsiktige behov for anlegg.**
- **Kart som viser lokaliseringen av eksisterende anlegg, områder for friluftsliv og arealbehov for planlagte anlegg og friluftslivs-områder.**

7.2 Forslag til disposisjon

- Planen bør innledes med:
- forord
 - sammendrag
 - innholdsfortegnelse

Videre kan planen bygges opp med følgende innhold:

Innledning og bakgrunn for planen (kap. 1)
Behovet for kommunedelplanen må komme fram. Dette gjelder både kommunens ansvar for å legge til rette for kommunens innbyggere (plan- og bygningsloven § 20-1) og som bakgrunn for spillemiddelsøknader.

Utviklingstrekk i kommunen (kommuneplanens tekstdel)
Relevant informasjon fra kommuneplanens tekstdel tas inn i kommunedelplanen som grunnlagsdokumentasjon. Demografiske

data og utviklingstrekk innenfor helse- og oppvekstsektoren er spesielt viktig.

Kommunens idretts- og friluftspolitikk (kap. 3)
Politikkutformingen på feltet må nedfelles i:

- verdiorienterte hovedmål
- delmål
- strategier for å nå målene

Resultatvurdering av forrige plan (kap. 4.2)
Ved revisjon av kommunedelplanen er det nødvendig å foreta en resultatvurdering av den fireårsperioden som er tilbakelagt. Dette for å oppsummere utviklingen i perioden, redegjøre for hva som er gjennomført, og for å drøfte hvordan planen har fungert som politisk og administrativt styringsverktøy.

Forhold til andre planer (kap. 4.4)
For å vise samordningen mellom planens målsettinger og vedtak må det dokumenteres at kommunedelplanen er blitt vurdert i sammenheng med andre kommunale planer. Det er særlig viktig å vise at arealbehovene for idrett og friluftsliv er tatt med som innspill til kommuneplanens arealdel og at de vedtatte tiltak følges opp i økonomiplanen.

Planprosessen (kap. 4.5 og 4.6)
Prosessen skal beskrives for å vise at kommunen har gjort kommunedelplanarbeidet kjent slik plan- og bygningslovens § 20-5 sier. Det er viktig å formidle i hvilken grad lokal medvirkning har funnet sted. I tillegg bør det fremkomme hvorvidt fylkeskommunen/offentlige myndigheter og andre organisasjoner har tatt del i prosessen.

Beskrivelse av nåsituasjonen for kommunen (kap. 5.1 og 5.3)

- registrering av idrettslige og andre fysisk aktiviteter, herunder frilftsaktiviteter
- registrering av anlegg (inkl. anlegg og områder for friluftsliv og nærmiljøanlegg)

Analyse av behov for aktivitet og anlegg (kap. 5.2 og 5.4)
Analysen av aktivitets- og anleggssituasjonen skal presenteres som et grunnlag for behovene foreslått i handlingsprogrammet.

Handlingsprogram for anlegg og områder (kap. 6.1)
Skjematisk oppsett som viser hvordan kommunen forplikter seg til å iverksette de tiltak som er beskrevet og vedtatt. Koordinering og tydeliggjøring av ansvar er avgjørende. Drift og vedlikehold tas inn. Vedlagte skjema kan benyttes.

Langsiktig del (kap. 5.6)
Liste over uprioriterte idrettsanlegg og områder for friluftsliv.

Kart (kap. 5.5)
Kartet kan også inngå i andre kart, som for eksempel i grønnstrukturplan eller kommuneplanens arealdel.

7.3 Oppfølging av planen

Ved siden av å være et styringsredskap for politikerne benyttes planen i administrasjonens daglige oppfølging av feltet idrett og fysisk aktivitet, herunder friluftsliv. Punkter som er mangelfulle, eller mangler helt i planen, skal registreres fortløpende, slik at de kan inngå ved første rullering.

litteratur og henvisninger

Mange av statens publikasjoner ligger tilgjengelig på departementenes hjemmesider på www.dep.no

Informasjon om den organiserte idretten finnes på www.nif.idrett.no

Barn, ungdom og nærmiljø

- Idrett, fritid og organisering. FAFO-rapport/Jan Erik Dølvik, 1990.
- Nærmiljøanlegg for fysisk aktivitet. NIF og KD, 1992.
- Barns utemiljø. Veileder om offentlige krav og retningslinjer. Kommuneforlaget, 1995.
- Barn, fysisk aktivitet og fysiske omgivelser. Rapport nr. 46. Norsk senter for barneforskning, 1997.
- Enkle anlegg for idrettslek. NIF, 1998.
- Ung og aktiv. NIF, 1998.
- RPR, barn og unges interesser i planleggingen, T-4/98 MD.
- Tilrettelegging for uteaktiviteter i nærmiljøet - i skole og fritid. Eksempler

på løsninger. NIF, KD, KUF og KS, 1999.

- Barn i bevegelse. Eksempelsamling. Sosial- og helsedepartementet, 1999.
- Barnerepresentantens faktaperm. DN, 1999.
- Fokus på uteaktivitet i barnehager, SFO og grunnskoler i Nordland. Prosjektnotat Salten Friluftsråd, 1999.
- Idébank – idrett på ungdommens premisser. NIF/NUK, 2000.
- Barnetråkk: www.vestfold-f.kommune.no, 2000.

Fysisk aktivitet og helse

- Fra belastning til utfordring og handling. Handlingsplan for forebygging av belastningslidelser. SHD, 1994-98.
- Vedtekter for Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet. SHD, 1999.
- Vekt - helse, rapport nr. 1/2000 fra Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet; inneholder alle referanser i kap. 1.2. Se også SEF's hjemmesider www.ser.no

Friluftsliv

- Uteinformasjon i naturvern-, friluftslivs- og kulturminneområder. DN-håndbok 2-1991.
- Stier, løyper og turveger. DN og KD, 1991.
- Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv. DN-håndbok 3-1993.
- Friluftsområder - offentlig sikring og forvaltning. DN-håndbok 4-1994.
- Forslag til rev. handlingsplan for friluftsliv mot år 2000. DN-rapp. 1996-5.
- Naturforvaltning i kommunene – en oppslagsbok. DN-håndbok 12-1997.
- Lov om friluftsliv av 28. juni 1957 nr. 16, T-6/97 MD.
- Grønnstrukturen i miljøbyprosjektet. DN, 1997-98.
- Tilskudds- og låneordninger innenfor miljøvernfeltet, T-1/2000 MD (årlig).
- Planlegging og tilrettelegging for friluftsliv. Nordland fylkeskommune, 2000.
- Miljøverndepartementets hjemmeside: www.miljo.no
- DN's hjemmeside: www.naturforvaltning.no

Planlegging/medvirkning

- Deltakelse og innflytelse, T-862 MD, 1991.
- Rapport fra landskonferanse om idrett – miljø. Molde kommune m.fl. 1992.

- RPR for samordnet areal- og transportplanlegging. T-5/93 MD.
- Brukermedvirkning i planlegging. Tilrettelegging av nærmiljø for funksjonshemmede. Rådet for funksjonshemmede/ Kommuneforlaget, 1995.
- Planlegging og handling. Kommuneforlaget, 1998
- Kommuneplanens arealdel, T-1225 MD, 1998.
- Arbeidet med fylkesplanene, T-3/98 MD.
- Tilgjengelighet for alle, T-5/99 MD.
- Idrettsrådenes medvirkning i planlegging på kommunalt nivå. Novset & Tufte, 1999.
- Idrettsanlegg og funksjonshemmede, V-511 KD, 2000.
- Veileder for Idrettsrådet. NIF, 1994. Ny utgave vil foreligge ca november 2000.
- Miljøhensyn ved bygging og rehabilitering av idrettsbygg, V-0891 KD, 2000.

Kommunedelplaner for idrett og friluftsliv

- Følgende kommunedelplaner er spesielt benyttet i arbeidet: Asker, Gjøvik, Lardal, Lier, Lørenskog, Nesna, Vefsn og Våle.

Stortingsmeldinger

- St.meld. nr. 40 (1986-87) Om friluftsliv
- St.meld. nr. 41 (1991-92) Om idretten
- St.meld. nr. 58 (1996-97) Miljøvernpolitikk

- Rundskriv fra KD:**
V-29/88, V-55/88, V-7/93, V-35/93, V-5/98.

- Vestfoldundersøkelsen 1995 – en undersøkelse om lokalbefolkningenes behov for anlegg/områder til fysisk aktivitet. Høgskolen i Telemark/Vestfold fylkeskommune.
- Idrett, nasjonalatlas for Norge. Statens Kartverk, 1997.
- Østfoldundersøkelsen 1997 – en undersøkelse om lokalbefolkningenes behov for anlegg/områder til fysisk aktivitet. Høgskolen i Telemark/Østfold fylkeskommune.
- Nasjonal reisevaneundersøkelse, Transportøkonomisk Institutt, 1997-98.
- Fysisk aktivitet og bruk av anlegg hos den voksne del av befolkningen i Nordland. Undersøkelse – Nordland fylkeskommune, 1999.

- vedlegg >

HANDLINGSPLAN FOR ANLEGG

[illegible]

K = kommuner > ST/F = stat/fylkeskommune > PR = privat/dugnad

SYMBOLFONTER FRA STATENS KARTVERK

 Akeanlegg	 Flytebrygge	 Klatrevegg	 Småbåthavn
 Aktivitetsanlegg	 Fotball	 Langrennsanlegg	 Squash hall
 Alpinbakke	 Fotballhall	 Luftsportanlegg	 Stupearanlegg (ute)
 Anlegg for dans	 Freestyleanlegg	 Minigolf	 Svømmeanlegg (ute)
 Anlegg for kampsport	 Friidrett delanlegg	 Motorsportanlegg	 Svømmehall
 Badeplass	 Friidrettsanlegg	 Orienteringskart	 Sykkelanlegg
 Badmintonhall	 Friidrettshall	 Padling (Konkurranse)	 Tennisbane (ute)
 Bandybane	 Friluftsliv	 Plasthall	 Tennishall
 Basketballbane	 Galoppbane	 Rideanlegg (felles)	 Travbane
 Basketballhall	 Golfanlegg	 Ridebane	 Treningscenter og kurscenter
 BMX-bane	 Gymnastikksal	 Ridehall	 Turhytte m/overnatting DNT (selvbetjent)
 Boksing	 Helsesportanlegg	 Ridestall	 Turkart
 Bordtennis	 Helsestudio/trimrom	 Ridesti	 Turnhall
 Bordtennishall	 Hinderbane	 Roanlegg	 Tursti
 Bowlinghall	 Hoppbakke	 Samfunnshus med idrettsfunksjon	 Turvei
 Brytehall	 Hundekjører anlegg	 Sand volleyball bane	 Vannskianlegg
 Bueskytteranlegg	 Håndballbane	 Seilsportanlegg	 Vannsportanlegg
 Båthus	 Idrettshall	 Skiløype	 Volleyballbane
 Castinganlegg	 Idrettspark	 Skiskytteranlegg	 Volleyballhall
 Cricketbane	 Ishall/kunstishall	 Skoleanlegg	
 Curlinganlegg	 Ishockey	 Skolekart/nærmiljøkart	
 Dagsturhytte DNT (Betjent)	 Ishockey hall	 Skytebane	
 Fekteanlegg	 Kajak (Konkurranse)	 Skøytebane	